

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

BÍLÉ NOCI

Přeložil
Jaroslav Tafel

Ilustrovala
Ludmila Jiřincová

<http://atheneum.zde.cz>

... Či se jen proto narodil,
aby nablízku tvému srdci
alespoň malou chvíli byl? ...

Ivan Turgenev

NOC PRVNÍ

Byla překrásná noc, taková noc, jaká snad může nastat jen tenkrát, když jsme mladí, milý čtenáři. Nebe bylo takové hvězdné, takové jasné nebe bylo, že pohlédnuv na ně musel ses bezděky ptát, mohou-li opravdu žít pod takovým nebem všelijací zlostní a náladoví lidé. To je také mladická otázka, milý čtenáři, velmi mladická, ale necht' vám ji Pán hodně často přivádí na mysl! - Mluvě o všelijakých náladových a zlostných vašnoscích, nemohl jsem nevzpomenout na své bezúhonné chování po celý dnešní den. Hned zrána mě začal trápit jakýsi podivný stesk. Náhle mi připadlo, že jsem osamělý, všichni mne opouštějí a všichni se mne zřikají. Ledaskdo se může ovšem po právu zeptat, kdo jsou ti všichni, je tomu přece už osm let, co bydlím v Petěrburgu a téměř ani jedinou známost jsem neuměl navázat. Ale nač potřebuji známosti? I bez nich znám celý Petěrburg; vidíte, proto se mi zdálo, že mne všichni opouštějí, když se najednou celý Petěrburg sebral a odjel na letní byt. Bylo mi úzko z té samoty a celé tři dny jsem s hlubokým steskem bloudil po městě, naprosto nevěda, co se se mnou děje. Mohu jít na Něvský, mohu jít do parku, mohu se toulat po nábřeží - nikde ani človíčka z těch, jež jsem zvyklý po celý rok potkávat na stejném místě v obvyklou hodinu. Oni mne ovšem neznají, ale já, já je znám. Já je velmi dobře znám; do paměti se mi vepsal téměř každyčkový rys jejich tváří. - Raduji se z jejich veselí a rmoutí mne jejich smutek. Skoro jsem navázal přátelství s jedním stařečkem, kterého potkávám každý boží den

v obvyklou hodinu na Fontance. Má takovou vážnou, zamyšlenou tvář; stále si něco brouká pod vousy a rozkládá levou rukou: v pravé má dlouhou součkovatou špacírku se zlatým knoflíkem. Všiml si mne i on a projevuje mi hluboké porozumění. Kdyby se stalo, a já nebyl v obvyklou hodinu na stejném místě Fontanky, jsem přesvědčen, že bude mít po náladě. Proto se mnohdy div navzájem nepozdravíme, zvlášť když jsme v dobrém rozpoložení. Onehdy, když jsme se celé dva dny neviděli a potkali se třetího dne, sahalí jsme už skoro po kloboucích, ale včas jsme se vzpamatovali, spustili ruce a s porozuměním prošli jeden kolem druhého. I s domy se už znám. Když jdu, každý jako by vyběhl přede mne do ulice, dívá se na mne všemi okny a div že neřekne: „Dobrý den, jak se vám daří? Mně se, chválabohu, vede dobře, v májí mi přidají poschodí.“ Nebo: „Jak se máte? Mne začnou zítra opravovat.“ Nebo: „Jen tak tak, že jsem neshořel, to vám bylo leknutí,“ atd. Mám mezi nimi své oblíbence, své dobré přátele; jeden z nich se chystá v létě léčit u architekta. Schválně se tam každý den zastavím, aby mu při tom léčení nějak neuškodili, opatruj ho Pánbůh!... Ale nikdy nezapomenu na historii s jedním přepěkným světlerůžovým domkem. Byl to takový milý zděný domek, tak přívětivě na mne hleděl, tak pyšně pohlížel na své neohrabané sousedy, že mi srdce plesalo, kdykoli jsem šel kolem. Z ničeho nic, bylo to minulý týden, jdu ulicí a sotva se na přítele podívám - slyším žalobné volání: „Barví mě na žluto!“ Lotři, barbaři! Nic neušetřili: ani sloupky, ani římsy a můj přítel zežloutl jako kanárek. Div mi z toho žluč nepukla a já dodnes nebyl s to navštívit toho svého chudáka zmrzačeného, kterého natřeli barvou Říše nebes.

Chápete už tedy, čtenáři, jak jsem vlastně seznámen s celým

Petěrburgem.

Řekl jsem už, že mě celé tři dny sužoval neklid, dokud jsem nepřišel na jeho příčinu. Na ulici jsem se necítil dobře (ten tu není, onen tu není, kam se poděl tamten?) - a také doma jsem byl nesvůj. Dva večery jsem si lámal hlavu: čeho se mi v mém útulku nedostává? Proč mne tam všechno tísní? - Rozpačitě jsem obhlížel své zelené začazené stěny, strop ověšený pavučinami, jež Matrjona s náramným zdarem vypěstovala, přehlížel všečen svůj nábytek, prohlížel každou židli, přemýšleje, není-li to všechno právě její vina (stačí přece, aby jedna z mých židlí stála jinak než včera, a hned jsem nesvůj), díval jsem se na okno, a všechno marné... ani trochu se mi neulevilo! Dokonce jsem si usmyslel zavolat Matrjonu a udělit jí otcovské kázání kvůli pavučinám a vůbec kvůli nepořádku; ale ta se na mne jen udiveně podívala, neřekla nic a šla, takže pavučiny si tam dodnes spokojeně visí. A teprve dnes ráno jsem se konečně dovtípil, v čem to vězí. Ach! Vždyť oni mi upláchlí na letní byt! Odpusťte mi ten triviální výraz, ale mně nebylo do vybraného slohu... protože všechno, co jen v Petěrburgu bylo, přestěhovalo se nebo odjelo na letní byt; protože každý důstojný vašnosta solidního zevnějšku, najímající drožku, se v mých očích ihned měnil v důstojného otce rodiny, který po splnění každodenních úředních povinností odjíždí, jen tak nalahko, bez zavazadel, za svou rodinou na letní byt; protože každý mimojdoucí vypadal teď velmi zvláště, jako by chtěl kdekomu na potkání říci: „Já jsem tady, pánové, jen tak na skok, za dvě hodiny odjedu na letní byt.“ Když se otevřelo okno, na něž napřed zabubnovaly tenounké prstíky, bílé jako z cukru, a vyhlédla hlava hezoučkého děvčete, volajícího podomního obchodníka s květinami v kořenáčích - ihned, v té chvíli mě

napadlo, že kupují ty květiny jen tak, to jest ne proto, aby se pokochali jarem a květinami v dusném městském bytě, ale že se všichni co nevidět odstěhují ven a květiny odvezou s sebou. Nejen to, dosáhl jsem už takových úspěchů v svém novém, zvláštním druhu objevů, že jsem mohl o každém bezpečně na první pohled říci, kde je na letním bytě. Obyvatelé Kamenného nebo Lékárnického ostrova či Petěrhofské cesty se vyznačovali nastudovanými elegantními způsoby, šviháckými letními obleky a nádhernými kočáry, v nichž přijížděli do města. Pargolovské i ty, kteří to měli trochu dál, „doporučovala“ na první pohled jejich rozšafnost a solidnost; letní host z Krestovského ostrova vynikal poklidným veselím. Občas jsem potkával dlouhá procesí povozníků, lenivě kráčejících s opratěmi v rukou podle vozů, naložených celými horami všelijakého nábytku, stolů, židlí, divanů tureckých i netureckých a jiného domácího haraburdí, na němž, na samém vrcholku toho všeho, často trůnila neforemná kuchařka, chránící panský majetek jako oko v hlavě; hleděl-li jsem na čluny, obtížené domácími potřebami, šinoucí se po Něvě nebo Fontance k Černé říčce nebo k ostrovům - tu se povozy i loďky v mých očích zdesateronásobovaly, zestonásobovaly; zdálo se mi, že se všechno vypravilo na cestu a jede, že se všechno stěhuje v úplných karavanách na letní byt; vypadalo to, jako by se celý Petěrburg chtěl obrátit v poušť, takže jsem se nakonec cítil zahanben, uražen a zarmoucen; já jsem opravdu neměl kam a proč jet na letní byt. Byl jsem připraven odcestovat s každým vozem, odjet s každým pánem slušného zevnějšku, najímajícím drožku; ale ani jediný, opravdu nikdo mě nepozval; jako by na mne zapomněli, jako bych jim skutečně byl cizí!

Chodil jsem dlouho, předlouho, takže se mi, jak mám ve

zvyku, docela podařilo zapomenout, kde jsem, když jsem se náhle octl u mýta. Hned mi bylo veselo, vykročil jsem za závoru, šel mezi lukami a ošetými lány, nepozoroval únavu a celou svou bytostí jsem cítil, že se mi svalil nějaký kámen se srdce. Kdo jel kolem, hleděl na mne tak vlídně, div nesmekl; všichni se z něčeho radovali, všichni do jednoho kouřili doutníky. A já se radoval jako dosud nikdy. Zrovna jako bych se náhle octl v Itálii tak mocně zapůsobila příroda na mne, chřadnoucího měšťáka, který se div nezakl v městských zdech.

V naší petěrburgské přírodě je cosi nevýslovně jímavého, když na počátku jara náhle projeví všechnu svou moc, všechny síly dané jí nebem, ochmýří se, vystrojí, zahýří květy... Mimoděk mi jaksi připomíná neduživou a churavou dívenku, na niž pohlížíte někdy s lítostí, jindy s jakýmsi soucitem, jindy zas si jí vůbec nepovšimnete, ale jež náhle, na jedinou chvíli, nějak tak z ničeho nic nevýslovně, kouzelně zkrásní a vy, omráčen, opojen se bezděčně tážete sebe sama: jaká síla rozjiskřila takový svit v jejích zádumčivých, smutných očích? Co vehnalo krev do jejích bledých pohublých líček? Co naplnilo vášní jemné tahy její tváře? Proč se tak dme její hrud? Co tak náhle probudilo sílu, život a krásu na tváři ubohé dívenky, co ji přimělo zazářit takovým úsměvem, oživnout tak jiskřivým, třpytným smíchem? Ohlížíte se kolem, hledáte kohosi, tušíte něco... Ale chvíle přejde a možná, že zítra se opět setkáte s týmž zádumčivým a roztržitým pohledem jako dřív, s touž pobledlou tváří, s týmiž pokornými a ostýchavými pohyby a dokonce s lítostí, dokonce se stopami jakéhosi skličujícího stesku a rozmrzelosti nad chvilkovým okouzlením... A litujete, že tak brzy, tak nenávratně uvadla pomíjivá krása, že tak klamně a marně zazářila před vámi - litujete, protože nebyl ani čas se do ní zamilovat...

A přece byla má noc lepší než den! To bylo tak: Vrátil jsem se do města velmi pozdě a odbila už desátá, když jsem se blížil k domovu. Krácel jsem po nábřeží průplavu, kde tou dobou nepotkáš živou duši. Bydlím ovšem v nejudlehlejší části města. Šel jsem, zpíval, protože když jsem šťasten, určitě si pro sebe nějakou pobrukuji, jako každý šťastný člověk, který nemá ani přátele, ani dobré známé a který se nemá v radostné chvíli s kým podělit o svou radost. Náhle mě potkala nejne očekávanější příhoda.

Stranou, tisknouc se k zábradlí nad průplavem, stála žena; lokty se opírala o mříž a zdálo se, že velmi pozorně hledí na kalnou vodu. Měla na sobě hezounký žlutý klobouček a roztomilou černou pláštěnku. „Je to ještě děvče a určitě brunetka,” řekl jsem si. Asi neslyšela mé kroky, ani se nepohnula, když jsem ji míjel se zatajeným dechem a srdcem bijícím jako zvon. „Podivné,” řekl jsem si, „jistě se nad něčím hluboce zamyslíla,” a náhle jsem se zastavil, jako když do mne uhodí. Zaslechl jsem tlumené štkání. Ano! Neklamal jsem se: dívka plakala a uběhla chvíle a ona vzlykala stále a stále. Můj bože! Srdce se mi sevřelo. Tolik se ostýchám žen, ale byla to taková chvíle! Byl bych se vrátil, přistoupil k ní a určitě bych byl řekl: „Milostivá slečno!” kdybych nevěděl, že toto zvolání bylo už tisíckrát vysloveno ve všech ruských společenských románech. To jediné mě zadrželo. Ale zatím, co jsem hledal slovo, dívka se vzpamatovala, ohlédla, vzchopila, zastyděla a proklouzla kolem mne po nábřeží. Hned jsem se pustil za ní, ale ona to uhodla a přešla z nábřeží na protější chodník. Já jsem se přes ulici neodvážil. Srdce se mi chvělo jako lapenému ptáku. Z ničeho nic mi pomohla jedna příhoda.

Na chodníku, nedaleko mé neznámé, se náhle objevil pán

ve fraku, jeho věk byl téměř úctyhodný, ale jeho chůze úctyhodná zrovna nebyla. Šel vrávoravým krokem a opatrně se přidržoval zídky. Dívka uháněla jako šipka, kvapně a ostýchavě, jako chodí vůbec všechna děvčata, která nechtějí, aby jim v noci někdo nabídl svůj doprovod, a rozkolébaný pán by ji docela určitě nedohonil, kdyby můj osud mu nevnukl myšlenku použít jiných prostředků. Pán neřekl nikomu ani slůvko, najednou se utrl a letí, co mu nohy stačí, utíká a snaží se dostihnout moji neznámou. Ta byla jako vítr, ale rozkývaný pán ji doháněl, dohnal, dívka vykřikla - a... blahorečím osudu za výbornou součkovatou špacírku, která byla v té chvíli v mé pravici. V mžiku jsem se octl na druhém chodníku, nevítaný pán v mžiku pochopil, oč běží, vzal v úvahu můj nezvratný argument, ztichl, zůstal vzadu, a teprve když jsme byli hodně daleko, protestoval proti mně dosti energickými termíny. Ale jeho slova k nám už sotva doléhala.

„Dejte mi ruku,“ řekl jsem své neznámé, „ten se nás už neopováží obtěžovat.“

Mlčky mi podala svou ruku, chvějící se ještě rozčilením a úlekem. Ó, nevítaný pane! Jak jsem ti v té chvíli blahorečil! Letmo jsem na ni pohlédl: byla roztomilá a brunetka - uhodl jsem; na jejích černých řasách se ještě leskly slzičky nedávného uleknutí nebo předchozího žalu - nevím. Ale na rtech jí už zářil úsměv. Také ona se na mne kradmo podívala, maličko se zarděla a sklopila oči.

„Tak vidíte, proč jste mě prve odehnala? Kdybych tady byl, nic by se nepříhodilo...“

„Já vás ale neznala; myslila jsem, že vy také...“

„A teď mě snad znáte?“

„Trochu. Pročpak se, na příklad, chvějete?“

„Ó, uhodla jste na první pohled!“ odpověděl jsem u vytržení, že moje dívka má hlavu na pravém místě: to kráse nikdy nepřekáží. „Ano, na první pohled jste uhodla, s kým máte co dělat. Správně, mám ostych před ženami, jsem rozčilen, přiznávám, stejně jako jste byla před chvílí vy, když vás polekal ten pán... Já jsem nějak polekaný teď. Je to jako sen, ale já jsem ani ve snu nepomyslel, že budu vůbec někdy mluvit s nějakou ženou.”

„Cože? Opravdu?”

„Ano, chvěje-li se má ruka, pak je to tím, že ji ještě nikdy neobjímala taková hezounká malá ručka, jakou máte vy. Úplně jsem odvykl ženám; to jest nikdy jsem si na ně nezvykl; vždyť jsem sám. Ani nevím, jak s nimi mluvit. Nevím ostatně ani teď, jestli jsem vám neřekl nějakou hloupost. Řekněte mi to přímo; upozorňuji vás, že nejsem urážlivý...”

„Ale kdepak, ne, ne; naopak. A chcete-li mocí mermo, abych byla upřímná, tak vám řeknu, že se ženám taková ostýchavost líbí; a chcete-li vědět víc, tedy mně se také líbí a nepošlu vás pryč, dokud nedojdeme až domu.”

„Vy se mnou jednáte tak,” začal jsem, zajíkaje se údivem, „že mne brzy přejde ostych a pák sbohem, všechny mé prostředky!”

„Prostředky? Jaké prostředky, k čemu? Tohle už není hezké.”

„Promiňte, už mlčím, to se mi jen připletlo na jazyk, ale můžete chtít, abych si v takové chvíli nepřál...”

„Zalíbit se, vidíte?”

„No ano; ale, proboha, buďte shovívavá. Uvažte, kdo jsem! Vždyť je mi už šestadvacet a nikdy jsem nikoho neviděl. No, jakpak mohu hezky mluvit, vhodně a vybraně? Bude pro vás lepší, když všechno bude upřímné, jasné... Neumím mlčet, když

ve mně promlouvá srdce. Ale co na tom záleží... Věřte mi nebo ne, ani jedinou ženu, nikdy, nikdy! Žádnou známost! Každý den jenom sním, že jednou někde někoho potkám. Ach, kdybyste věděla, kolikrát jsem byl takhle zamilován!”

„Ale jak, do koho?”

„Do nikoho, do ideálu, do té, jež se mi zjevila v snách. Spřádám si v snění celé romány. Ó, vy mě neznáte. Ovšem, nejde to jen tak, setkal jsem se s dvěma třemi ženami, ale jaké to byly ženy? Všechno to byly takové hospodyně, že... Ale teď se zasmějete, povím vám, že jsem několikrát zamýšlel, jen tak, bez okolků, promluvit na ulici s nějakou aristokratkou, když je sama ovšem; promluvit ostýchavě, uctivě, vroucně; říci, že mne samota ubíjí, aby mne neodháněla, že nemám možnost seznámit se s jakoukoliv ženou, přesvědčit ji, že přímo patří k povinnostem ženy neodmítnout ostýchavou prosbu člověka tak nešťastného, jako jsem já. Že konec konců všechno, oč žádám, spočívá v tom, aby mi řekla několik přátelských, účastných slov, aby mě hned neodháněla, věřila mi na slovo, vyslechla, co budu povídat, zasmála se mi, bude-li chtít, povzbudila mě, řekla mi několik slov, jenom několik slov, potom ať se spolu třeba nikdy nesetkáme!... Ale vy se smějete... Proto ostatně to také vyprávím...”

„Nezlobte se; směji se tomu, že jste svým vlastním nepřitelem, a kdybyste to zkusil, podařilo by se vám to, i kdyby to snad bylo na ulici; čím jednodušeji, tím lépe... Ani jediná hodná žena, kdyby to nebyla hlupačka nebo nebyla v té chvíli nějak nazlobena, by se neodhodlala poslat vás pryč bez těch několika slov, o něž tak nesměle prosíte. .. Ostatně, co to povídám! Samozřejmě, myslila by, že jste blázen. Soudila jsem podle sebe. Já sama dobře vím, jak se lidem na světě vede!”

„Ó, děkuji vám,” vykřikl jsem, „nevíte, co jste pro mne tedy udělala.”

„Dobře, dobře! Ale řekněte mi, jak jste poznal, že jsem taková žena, s níž... no, již jste pokládal za hodnou... pozornosti a přátelství... zkrátka, ne hospodyně, jak vy tomu říkáte. Proč jste se rozhodl přistoupit ke mně?”

„Proč? Proč? Byla jste přece sama, ten pán byl příliš opovážlivý, je noc: jistě uznáte, že je to povinnost...”

„Ne, ne, ještě předtím, tam, na druhé straně. Chtěl jste přece ke mně přistoupit?”

„Tam, na druhé straně? Ale já vážně nevím, jak odpovédět; bojím se... Víte, já byl dnes šťasten, šel jsem a zpíval; byl jsem za městem, ještě nikdy jsem nezažil tak šťastné chvíle. Vy jste... možná, že se mi to zdálo... Nu, odpusťte, že vám to připomínám: zdálo se mi, že jste plakala, a já... já to nemohl poslouchat... srdce se mi sevřelo... Ó, bože můj! No, copak jsem nemohl nad vámi zatesknit? Copak je to hřích, že jsem k vám pocítil přátelský soucit?... Odpusťte, řekl jsem soucit... No, zkrátka, což jsem vás mohl urazit tím, že mi bezděky napadlo přistoupit k vám?”

„Nechte už toho, dost, nemluvte...” řekla dívka, klopíc oči a tisknouc mou ruku. „Je to má vina, že jsem o tom začala mluvit; jsem však ráda, že jsem se ve vás nemýlila... Ale já už jsem doma; musím touhle uličkou; mám to pár kroků... Sbohem, děkuji vám.”

„Tak my se už opravdu, opravdu nikdy nevidíme? Opravdu to tím skončí?”

„No vidíte,” řekla dívka se smíchem, „napřed jste chtěl jenom několik slov a teď... Ostatně nic vám neřeknu... Možná, že se uvidíme.”

„Přijdu sem zítra,” řekl jsem. „Ach, odpusťte, naléhám už...”

„Ano, jste netrpělivý... skoro naléháte...”

„Poslyšte, poslyšte!” přerušil jsem ji. „Odpusťte, řeknu-li vám zas něco takového... Abyste věděla, já sem zítra nemohu nepřijít. Jsem snílek; tak málo žiji skutečným životem a takové chvíle jako tato, jako nyní, jsou pro mne tak vzácné, že nemohu neopakovat tyto chvíle v snění. Budu o vás snít celou noc, celý týden, celičký rok. Určitě sem zítra přijdu, právě sem, na totéž místo, právě v tuto hodinu, a budu šťasten, připomínaje si včerejšek. Už jen to místo mám rád. Mám již dvě tři taková místa v Petěrburgu. A jednou jsem se dokonce ze vzpomínek rozplakal jako vy... Kdožpak ví, možná že i vás rozplakaly před deseti minutami vzpomínky... Ale promiňte, zase vám to připomínám; možná, že jste tady kdysi byla velmi šťastna...”

„Dobrá,” řekla dívka. „Patrně sem zítra přijdu, také v deset. Vidím, že vám to už nemohu zakázat... Abyste věděl, já tady musím být; nemyslete si, že jsem si dala s vámi schůzku; upozorňuji vás, že tady musím být kvůli sobě. Nu, co... tak vám to řeknu rovnou: nic to neznamena, i když přijdete; za prvé, mohou být zase nepříjemnosti jako dnes, ale to nechme stranou... Zkrátka, chtěla bych vás vidět... abych vám řekla několik slov. Ale že si to nebudete špatně vykládat, vidíte? Nemyslete si, že si tak snadno dávám schůzky... Nedělala bych to, kdyby... Ale to ať je mé tajemství! Napřed však uděláme úmluvu.”

„Budiž! Mluvte, řekněte, řekněte všechno předem; se vším souhlasím, ve všem vám vyhovím,” zvolal jsem nadšeně, „ručím za sebe - budu poslušný, uctivý... vždyť mě znáte...”

„Zvu vás na zítřek právě proto, že vás znám,” řekla dívka se smíchem. „Znám vás dokonale. Ale podívejte se, přijďte

pod podmínkou; za prvé (jenom, prosím vás, splňte, oč žádám - vidíte přece, že mluvím otevřeně), nezamilujte se do mne... Nemůže to být, ujišťuji vás. Slibuji vám přátelství, tady je má ruka... Ale zamilovat se nesmíte, prosím vás!”

„To vám přísahám,” zvolal jsem, uchopiv její ruku.

„Nechte toho, nepřísahajte, vím přece, že jste schopen vzplanout jako vích. Nemějte mi za zlé, že tak mluvím. Kdybyste věděl... Nemám také nikoho, s kým bych mohla slovo promluvit, koho bych požádala o radu. Na ulici ovšem nemůžeme hledat rádce, ale vy jste výjimka. Znáš vás, jako bychom byli už dvacet let přátelé... Vidíte, že mne nezklamete!”

„Uvidíte... já jen nevím, dočkám-li se zítřka.” „Hezky se vyspěte; dobrou noc - a nezapomeňte, že jsem se vám už svěřila. Ale není to dlouho, co jste tak pěkně zvolal: je možné zodpovídat se z každého citu, ba i z přátelského soucítění? Víte, to bylo tak pěkně řečeno, že mi hned napadlo, abych se vám svěřila.”

„Ale s čím, proboha? Co?”

„Až zítra. Zatím ať je to tajemství. Tím lépe pro vás; aspoň se to na dálku bude víc podobat románu. Možná, že vám to zítra povím, možná, že ne... Ještě sis vámi napřed porozprávím, seznámíme se blíž...”

„Ó, a já vám zítra povím všechno o sobě! Ale co to? Jako by se dál se mnou zázrak... Kde to j sem, bože? Ale řekněte, opravdu vás nemrzí, že jste se nerozhněvala jako jiná a neodehnala mě hned z počátku? Dvě minuty, a vy jste mě udělala navždy šťastným. Ano, šťastným; kdoví, snad jste mne usmířila se sebou samým, rozptýlila mé pochybnosti... Snad na mne přicházejí takové chvíle... No, však já vám zítra všechno povím, všechno se dovíte, všechno...”

„Dobře, přijímám; tak vy začnete...” „Souhlasím.”

„Na shledanou!”

„Na shledanou!”

A rozloučili jsme se. Chodil jsem celou noc; nemohl jsem se odhodlat k návratu domů. Byl jsem tak šťasten... zítra na shledanou!

NOC DR UHÁ

„No tak, dočkal jste se!” řekla se smíchem, tisknouc mi obě ruce.

„Jsem tady už dvě hodiny; vy nevíte, co se celý den se mnou dalo!”

„Vím, vím... ale k věci. Víte, proč jsem přišla? Ne proto, abych plácala hlouposti jako včera. Zkrátka, musíme postupovat rozumněji. Dlouho jsem včera o tom všem přemýšlela.”

„V čempak, v čem máme být rozumnější? Pokud jde o mne, jsem ochoten; ale v životě mne věru nepotkalo nic rozumnějšího než teď.”

„Opravdu? Prosím vás, nemačkejte mi tolik ruce, to za první, a za druhé vám oznamuji, že jsem dnes o vás dlouho přemýšlela.”

„No, a k čemu jste nakonec došla?” „Nakonec? Nakonec jsem došla k tomu, že musíme začít pěkně od začátku, protože jsem si posléze řekla, že vás ještě vůbec neznám, že jsem se včera chovala jako dítě, jako holčička a z toho mi samozřejmě vyplynulo, že všechno zavinilo moje dobré srdce, to jest, nakonec jsem se pochválila, jak už to bývá, když uvažujeme sami o sobě. Abych tedy chybu napravila, rozhodla jsem se, že se na vás musím dopodrobna vyptat. Ale protože se na vás nemám koho vyptávat, musíte mi sám všechno vyprávět, všecičko. Tak, co jste za člověka? Honem - spusťte, vyprávějte svůj příběh.”

„Příběh!” zvolal jsem polekaně, „příběh! Ale kdo vám řekl, že mám nějaký svůj příběh? Nemám žádný příběh...”

„Jak jste tedy vlastně žil, když žádný nemáte?” přerušila

mne se smíchem.

„Bez jakýchkoli příběhů! Tak, žil jsem jako kůl v plotě, jak se u nás říká, to znamená naprosto sám - sám - docela sám - chápete, co je to být sám?”

„A jak sám? To jste se nikdy s nikým nevidal?”

„Ó ne, o to by nebylo - ale přesto jsem sám.”

„Jak to, copak jaktěživ s nikým nemluvíte?”

„S nikým - v pravém slova smyslu.”

„A co jste vlastně zač, vysvětlíte mi to! Počkejte, už vím, vy máte určitě babičku jako já. Je slepá a celý život mě nikam nepustí, takže jsem skoro úplně odvykla mluvit. A když jsem před dvěma lety provedla nějakou nezbednost a babička viděla, že se mnou není pořízení, vzala jehlici, zavolala si mě a přišpendlila mé šaty ke svým - a od těch časů sedíme tak celé dny; ona plete punčochy, ačkoliv je slepá, a já abych vedle ní seděla, šila, nebo jí předčítala z knížky - to je takový divný zvyk, vždy jsem už dva roky přišpendlená...”

„Ach bože můj, to je hotové neštěstí! Ale ne, já nemám takovou babičku.”

„Nemáte? Tak jak můžete sedět doma?”

„Poslechněte, chcete vědět, co jsem zač?”

„Nu ano, ano!”

„V pravém slova smyslu?”

„V nejpravějším slova smyslu!”

„Jak ráčíte, jsem - podivín.”

„Podivín, podivín! Jaký podivín,” zvolala dívka a dala se do takového smíchu, jako by celý rok neměla příležitost se zasmát. „S vámi je švanda! Podívejte, tady je lavička; posad'me se! Tady nikdo nechodí, nikdo nás neuslyší - a spust'te svůj příběh! Vy mě totiž nepřesvědčíte, vy máte svůj příběh, ale

necháváte si ho pro sebe. Za prvé, co je to podivín?”

„Podivín? Podivín, to je pošetilec, to je takový směšný člověk!” odpověděl jsem a sám jsem se rozesmál, nakažen jejím dětským chichotáním. „To je taková povaha. Poslechněte, víte, co je to snílek?”

„Snílek! Dovolte, jak bych nevěděla! Sama jsem snílek! Co mi jen všechno netáhne hlavou, když tak někdy sedím vedle babičky. Nu, a začnu snít a přemýšlím, přemýšlím - no, zkrátka, vdávám se za čínského prince... A někdy člověk dokonce potřebuje snít! Vlastně ne, bůhví! Zvlášť když je o čem přemýšlet i tak,” dodala dívka tentokrát dost vážně.

„Výborně! Když už jste se tolikrát vdávala za čínského Syna nebes, pak mi tedy dokonale porozumíte. Tak poslouchejte... Ale promiňte... vždy ještě nevím, jak se jmenujete.”

„Konečně! To jste si brzy vzpomněl.”

„Ach bože! Mně to ani na mysl nepřišlo, mně bylo i tak dobře...”

„Jmenuji se... Nastěnka.”

„Jenom Nastěnka?”

„Ano. Copak je vám to málo? Jste vy ale nenasyta!”

„Málo? Mnoho, mnoho, naopak, velmi mnoho, Nastěnko, jste moc hodná, že jste pro mne hned od začátku Nastěnkou!”

„No dobře, tak dál!”

„Tak, a teď, Nastěnko, poslouchejte, jak směšný příběh se mi vydaří.”

Usadil jsem se vedle ní, zaujal pedantsky vážnou pózu a spustil jako kniha:

„V Petěrburgu, Nastěnko, snad to ani nevíte, jsou velmi podivná zákoutí. Do těch míst jako by nenahlíželo stejné slunce, jaké svítí pro všechny petěrburské lidi, nahlíží tam jakési jiné,

nové, jakoby zvlášť objednané pro ta zákoutí, a svítí na všechno zvláštním, nevidaným světlem. V těch zákoutích, milá Nastěnko, jako by se žilo docela jiným životem, nepodobným tomu, jenž kolotá kolem nás, takovým, jaký je možná v neznámém království za devaterou horou, ale ne u nás v naší střízlivé, přestřízlivé době. A tento život je směs čehosi vysloveně fantastického, ohnivě ideálního a zároveň (běda, Nastěnko!) bezbarvě prozaického a všedního, nemám-li říci: neuvěřitelně přízemního.”

„Uf! Pane na nebi! To je předmluva! Copak to vlastně uslyším?”

„Uslyšíte, Nastěnko (zdá se mi, že už vám nikdy jinak neřeknu než Nastěnko), uslyšíte, že v těch zákoutích žijí podivní lidé - snílci. Snílek, máme-li ho přesně definovat - není člověk, víte, to je jakási bytost středního rodu. Usadí se většinou v nějakém nepřístupném koutě, jako by se tam chtěl skrývat před denním světlem, a když zaleze do svého ústraní, přilne k němu jako slimák, neboť se v tom převelice podobá onomu zajímavému živočichovi, který je zároveň živočichem i obydlím, a říká se mu želva. Proč myslíte, že má tak rád své čtyři stěny, vymalované určitě na zeleno, začouzené, smutné a nemožně začernalé kouřem? Proč ten směšný pán, když za ním zajde někdo z jeho nečetných známých (končívá to tak, že mu všichni známí dají vale), proč ten směšný člověk přijme hosta tak zmateně, tak nejistě se tváří a je tak rozpačitý, jako by právě spáchal ve svých čtyřech stěnách zločin, jako by vyráběl falešné bankovky nebo nějaké veršičky pro časopis, doprovázené anonymním dopisem, kde se říká, že pravý básník už zemřel a jeho přítel pokládá za svatou povinnost jeho veršičky uveřejnit? Řekněte mi, Nastěnko, proč těm dvěma besedníkům tak vážne

hovor? Proč najednou odumřel na jazyku smích a nějaké to kořeněné slůvko tomu nenadálému zaraženému příchozímu, u něhož jindy nebývá nouze o smích, kořeněné slovíčko, rozprávku o krásném pohlaví či jiných veselých námětech? Proč vlastně ten přítel, bezpochyby nedávný známý, při této první návštěvě - protože v tomto případě už druhá nepadá v úvalu a přítel po druhé nepřijde - proč je i ten přítel tak ostýchavý, prkenný při vši své vtipnosti (má-li jakou), hledě na zdrcenou tvář hostitele, který, pokud jde o něho, už je nadobro popleten a neví kudy kam po marné usilovné snaze dodat hovoru plynulost a rozmanitost, dokázat řečmi o krásném pohlaví, že i on je světáckého založení, a zalíbit se touto přizpůsobivostí nešťastníku, který se obrátil na špatnou adresu a přišel omylem na návštěvu. Proč vlastně host najednou popadne klobouk a má se kvapně k odchodu, neboť si náhle připomněl nejneodkladnější záležitost, jakou měl kdy na starosti, a nějak vyproští svou ruku z vřelého stisku hostitele, snažícího se projevit svou lítost a napravit ztracené? Proč se odcházející přítel dá do smíchu, sotva za ním dveře zapadnou, a slibuje si, že víckrát k tomu podivínovi nezajde, i když ten podivín je jinak výborný chlapík? A v té chvíli nemůže své fantasii odepřít malý rozmar: srovnat, třeba vzdáleně, výraz svého nedávného společníka po celou dobu návštěvy s výrazem nešťastného, poníženého kotěte, které děti zrádně zajaly, zmuchlovaly, vylekaly a potrápily, jak mohly, a jež se nakonec před nimi schovalo pod židli, do příšeří, a tam muselo celou hodinu odpočívát, ježít se, odfrkávat a mýt svůj uražený čumáček oběma tlapkami a ještě dlouho potom nepřátelsky pokukovat na přírodu i život a dokonce i na zbytky panského oběda, jež mu nachystala soucitná klíčnice.”

„Poslyšte,“ přerušila mne Nastěnka, která sice celou dobu naslouchala, ústa i oči otevřené údivem, „poslechněte: já vůbec nevím, jak to všechno začalo a proč mi kladete takové směšné otázky, ale vím docela jistě, že všechny tyto příhody se určitě staly vám, slovo za slovem.“

„Bezpochyby,“ odvětil jsem s nejdůležitější tváří.

„Nu, když bezpochyby, tak pokračujte,“ řekla Nastěnka, „protože jsem hrozně zvědavá, jak to skončí.“

„Chcete vědět, Nastěnko, co dělal ve svém zákoutí náš hrdina, nebo lépe řečeno já, protože hrdinou celého vyprávění je má vlastní skromná osoba; chcete vědět, proč jej tak na celý den poplašila a rozrušila nenadálá přítelova návštěva? Chcete vědět, proč jsem vyletěl a zčervenal, když se otevřely dveře mého pokoje, proč jsem neuměl přivítat hosta a tak hanebně klesl pod tíhou vlastní pohostinnosti?“

„No ovšem, ovšem!“ odpověděla Nastěnka, „o to právě jde. Poslyšte, umíte krásně vyprávět, ale nemohl byste vyprávět nějak méně krásně? Vždyť vy mluvíte, jako když přečítáte z knihy.“

„Nastěnko!“ odpověděl jsem vážným a přísným hlasem, sotva zadržuje smích, „milá Nastěnko, vím, že vyprávím krásně, ale odpusťte, jinak vyprávět neumím. Nyní, milá Nastěnko, nyní se podobám duchu krále Šalamouna, který byl tisíc let v nádobě pod sedmerou pečeti a s něhož posléze všech sedmero pečeti sňali. Nyní, milá Nastěnko, když jsme se opět sešli po tak dlouhém odloučení - protože já jsem vás už dávno znal, Nastěnko, protože já jsem už dávno kohosi hledal, a to je znamení, že jsem hledal právě vás a že nám bylo toto setkání souzeno - nyní se v mé hlavě otevřely tisíce záklopek a já musím ze sebe všechno vylít řekou slov, nebo se zalknu. Prosím vás, abyste mě už nepřerušovala, Nastěnko, a pokorně a poslušně

naslouchala, jinak přestanu.”

„Ne-ne-ne! To ne! Povídejte! Já už nepromluví ani slovo.”

„Tak tedy: jednu hodinu ze svého dne, přítelkyně moje, Nastěnko, mám obzvláště rád. Je to právě ta hodina, kdy končí téměř veškerá práce, povinnosti a závazky a všichni pospíchají domů poobědvat, ulehnout k odpočinku a cestou vymýšlejí různé veselé náměty na večer, na noc a pro všechen zbývající volný čas. Tou dobou i náš hrdina - dovolte mi už, Nastěnko, vyprávět o něm v třetí osobě, protože se v první osobě hrozně stydím vyprávět - tou dobou tedy i náš hrdina, který také vykonal svou práci, kráčí za ostatními. Ale pocit zvláštní radosti se odráží na jeho bledé, jakoby trochu unavené tváři. Se zalíbením hledí na večerní červánky, jež pozvolna pohasínají na chladné petěrburgské obloze. Říkám-li hledí, lžu: nehledí, jen jaksi mimoděk přihlíží, jako by byl unaven nebo zároveň zaměstnán nějakým jiným, zajímavějším předmětem, takže jen letmo, skoro bezděky, může věnovat čas svému okolí. Je spokojen, že pro dnešek skoncoval se svým nepříjemným povoláním a raduje se jako školák, kterého pustili ze škamny k oblíbeným hrám a nezbednostem. Podívejte se na něho důkladněji, Nastěnko: hned uvidíte, že pocit radosti už blahodárně zapůsobil na jeho slabé nervy a chorobně předrážděnou fantasii. Hle, o čemsi přemýšlí... Myslíte, že o obědě? O dnešním večeru? Na co se tak dívá? Na toho solidního pána, který se tak malebně uklonil dámě, ujíždějící kolem něho v přepychovém kočáře s bystrými koňmi? Ne, Nastěnko, co je mu do všech těch malicherností! On už je teď bohat *svým zvláštním* životem; on náhle nějak zbohatl a poslední paprsek dohasínajícího slunce před ním nezazářil nadarmo, vyvolal v okřálém srdci celý roj dojmů. Nyní už sotva pozoruje tu cestu, na níž ho předtím mohla ohromit

nejnicotnější maličkost. Nyní už „bohyně fantasmie“ (četla-li jste Žukovského, milá Nastěnko) protkala rozmarnou rukou svou zlatou osnovu a začala před ním rozvíjet arabesku nevidaného, prazvláštního života - a kdoví, možná, že ho s žulového chodníku, po němž kráčí k domovu, přenesla rozmarnou rukou do sedmého kříšťálového nebe. Zkuste lio teď zastavit, zeptejte se ho náhle, kde teď stojí a kterými ulicemi šel. - Určitě by se na nic nepamatoval, ani na to, kudy chodil, ani na to, kde teď stojí, a červenaje se zlostí, určitě by řekl nějakou lež, aby zachoval zdání slušnosti. Proto sebou tak škuhl, div nevykřikl a polekaně se rozhlížel, když ho jedna úctyhodná stařenka zdvořile zastavila uprostřed chodníku a začala se ho vyptávat na cestu, kterou ztratila. Zlostně zamračen kráčí dál, sotva si všimaje, že ne jeden chodec se při pohledu na něho usmál a otočil se za ním a že nějaká malá holčička, ustupující mu bázlivě z cesty, poplašená jeho gesty a širokým zahloubaným úsměvem, dala se do hlasitého smíchu. A přece ona fantasmie uchopila při svém laškovném letu stařenku i zvědavé chodce i rozesmátou holčičku a chlapíky, večerící zrovna ve svých člunech, které se shlukly na Fontance (dejme tomu, že tudy v té chvíli šel náš hrdina), zapředla dovádivě všechny a všechno do své osnovy jako mouchy do pavučiny. A s novým bohatstvím vešel podivín domů do svého blaženého doupěte, už sedl k obědu, už dávno poobědval a procitl teprve tehdy, když zádumčivá a věčně zarmoucená Matrjona, která u něho slouží, poklidila všechno se stolu a podala mu dýmku, procitl a s údivem si připomněl, že je dávno po obědě. A že vůbec nezpозoroval, jak se to stalo. V pokoji se zešeřilo; duše je prázdná a smutná; celé království snů se kolem něho zhroutilo; zhroutilo se beze stopy, bez hluku a třesku, zmizelo jako vidina a on sám ani neví, o čem to snil.

Ale jakýsi neurčitý bolestný pocit, jenž vzedmul jeho hrud', jakási nová touha svůdně lechtá a dráždí jeho fantasii a nepozorovaně vyvolává celý roj nových přeludů. V malém pokojíku vládne ticho; lenost a osamění hýčkají obraznost; zvolna se vzněcuje, začíná zvolna kypět jako voda v konvici staré Matrjony, která klidně přechází vedle v kuchyni a obřadně si vaří svou kávu. Už tu a tam klokotá a z rukou mého snílka vypadává kniha, maně a náhodou vybraná, z níž nepřečetl ani tři stránky. Jeho obraznost se znovu vzchopila, probudila a náhle před ním zazářil v nejtřpytější perspektivě zase nový svět, nový okouzlující život. Nový sen - nové štěstí! Nová dávka jemného, rozkošného jedu! Ó, co by pohledával v našem skutečném životě! Podle jeho zaujatého soudu, Nastěnko, žijeme vy i já tak líně, pomalu, mdle; podle jeho soudu jsme všichni tak nespokojeni se svým osudem, tak umoženi svým životem! A opravdu, jen se podívejte, skutečně, jak jsme všichni mezi sebou na první pohled chladní, chmurní, zrovna zlostní. . . „Ubožáci,“ myslí si můj snílek. A není divu, že si to myslí! Pohled'te na ty kouzelné přeludy, které tak čarovně, tak umně, tak nespoutaně a široce vytvářejí před ním takový kouzelný, oduševnělý obraz, kde hlavní postavou na prvním plánu je samozřejmě on sám, vzácná postava našeho snílka. Pohled'te na ty rozmanité příhody, na ten nekonečný rej úchvatných vidin. Ptáte se snad, o čem sní? Proč se na to ptát? Sní o všem... o úloze básníka, nejprve zneuznaného a později uctívaného; o přátelství s Hoffmannem; Bartolomějská noc, Diana Vernonová, hrdinská úloha při dobytí Kazaně Ivanem Vasiljevičem, Klára Maubrayová a Eufia Densová, koncil prelátů a Hus před nimi, tanec umrlců v Robertovi (vzpomínáte na hudbu? Páchně hřbitovem!), Minna a Brenda, bitva na Berezině, předčítání

básně u hraběnky V-é D-é, Danton, Kleopatra e i suoi amanti, domek v Kolomně, vlastní domov a vedle vás milé stvoření, které vám v zimním večeru naslouchá se zářícíma očima a s pootevřenými rtíky, jako vy teď posloucháte mne, můj malý andílku... Ne, Nastěnko, co by pohledával, co by pohledával ten rozkošnický lenoch v tom životě, do něhož my dva máme takovou chuť? Myslí, že to je ubohý, žalostný život, a netuší, že možná i jemu někdy udeří smutná hodina, kdy za jediný den tohoto žalostného života dá všechna svá fantastická léta a ještě ke všemu je nedá za radost, nedá je za štěstí, a nebude si vybírat v té hodině žalu, lítosti a neskrývaného zármutku. Ale dokud ještě nenastal onen hrozný čas, netouží po ničem, protože je povznesen nad veškeré tužby, protože má všechno, protože je přesycen, protože on sám je mistrem svého života, který si každou hodinu tvoří podle nového rozmaru. Vždyť ten pohádkový, fantastický svět vzniká tak snadno, tak přirozeně! Jako by to všechno ani nebyl přelud! Ano, jsou chvíle, kdy by lehko uvěřil, že všechnen ten život není výplodem přecitlivělosti, není vidinou; není hrou obraznosti, ale že je opravdový, skutečný, pravý! Proč, Nastěnko, řekněte, proč je člověku v takových chvílích úzko? Proč, jakým kouzlem, z jaké tajuplné libovůle se zrychluje tep, vytrysknou slzy ze snilkových očí, jeho bledé, ovlhlé líce žhnou a celá jeho bytost se naplňuje takovou neobyčejnou radostí? Proč celé bezesné noci míjejí jako jediný mžik v neutuchající pohodě a štěstí, a když červánky zazáří růžovým paprskem do oken a svítání osvětlí ponurou místnost tak nepravděpodobně fantasticky jako u nás v Petěrburgu, náš snílek se unaven, vyčerpán vrhá na lože a usíná s tak mučivě sladkým žalem v srdci a jeho bolestně ořesená duše trne nadšením? Ano, Nastěnko, člověka to mátně

a bezděky mu uvěří, že jeho duši vzrušuje pravá, skutečná vášeň, bezděky uvěří, že v jeho neurčitých snech je něco živého a hmatatelného! Jaký klam to však je - do jeho nitra pronikla, řekněme, láska se vši nevyčerpatelnou radostí, se vším mučivým soužením... Jen se na něho podívejte a přesvědčte se! Věříte, hledíc na něho, milá Nastěnko, že tu, kterou tak miloval ve svém zaníceném snění, skutečně nikdy neviděl? Opravdu ji spatřil jen jako svůdný přízrak a opravdu se mu o té vášni jen snilo? Opravdu spolu neprošli ruku v ruce tolika lety svého života - sami dva, odvrhnuvše celý svět a spojivše každý svůj svět a svůj život s životem druhého? Opravdu nespočívala v pozdní hodině při loučení vzlykající a zkrušená na jeho prsou, neslyšíc bouři, zuřící pod nevlídnou oblohou, neslyšíc vítr, který odvíval a odnášel slzy z jejich černých řas? Opravdu to všechno byl sen i ta zahrada, teskná, zanedbaná, nevlídná, s cestičkami zarostlými mechem, opuštěná, zasmušilá, kde se tak často spolu procházeli, doufali, toužili, milovali, milovali jeden druhého tak dlouho, „tak dlouho a něžně“! A ten podivný prastarý dům, kde žila takový čas osamoceně a smutně se starým nevlídným mužem, věčně mlčenlivým a zlostným, který je děsil, nesmělé jako děti, teskně a bojácně tající jeden před druhým svou lásku? Jak se trápili, jak se báli, jak nevinná, čistá byla ta láska a jak (to už tak bývá, Nastěnko) zlí byli lidé. A, můj bože, opravdu ji pak nepotkal daleko od břehů své vlasti pod cizí oblohou, polední a žhavou, v nádherném věčném městě, v lesku bálu, za hřmění hudby, v palazzo (určitě v palazzo), tonoucím v záplavě světél, na onom balkóně, ovinutém myrtou a růžemi, kde ho poznala, chvatně sňala svou masku, zašeptala: „Jsem volná,“ a rozechvěle se vrhla do jeho objetí? A vykřiknuvše úžasem, tisknouce se jeden k druhému, zapomněli v mžiku na smutek

a odloučení a na všechno trápení a na ponurý dům i na starce i na chmurnou zahradu v daleké vlasti i na lavičku, na níž se vytrhla s posledním vášnivým polibkem z jeho objetí ztrnulého zoufalstvím... Ó, souhlasíte, Nastěnko, že člověk vyletí, zarazí se a zrudne jako školák, který zrovna strčil do kapsy jablko ukradené v sousedově zahradě, když nějaký statný dlouhán, šprýmař a čtverák, váš nezvaný přítel, otevře vaše dveře a křikne, jako by se nechumelilo: „Jedu, brachu, rovnou cestou z Pavlovska!“ Můj bože! Starý hrabě zemřel, nevýslovné štěstí je na dosah ruky - a lidé si tu přijíždějí z Pavlovska!”

Patheticky jsem se odmlčel, skončiv pathetický závěr své litanie. Vzpomínám si, že jsem měl strašnou chuť se nějak přes moc zasmát, protože jsem už cítil, že se ve mně pohnul jakýsi nenávidný d'áblík, že se mi už začíná stahovat hrdlo, chvěť brada a že stále víc a víc vlhnou mé oči... Očekával jsem, že Nastěnka, která mi naslouchala, rozevírajíc své moudré oči, spustí svým dětským, nakažlivě veselým smíchem, a už jsem lítoval, že jsem zašel tak daleko, že jsem zbytečně vyprávěl o tom, co se už dávno nahromadilo v mém srdci a o čem jsem mohl mluvit jako z listu, protože jsem už dávno připravil sám nad sebou rozsudek, a teď jsem se neudržel, abych ho nepřednesl, nepřiznal se, neočekávaje pochopení; ale ona k mému údivu mlčela, chvíli posečkala, pak mi lehce stiskla ruku a s jakousi rozpačitou účastí se optala:

„Opravdu jste takhle prožil celý svůj život?“

„Celý život, Nastěnko,“ odpověděl jsem, „celý život, a zdá se, že ho tak i skončím.“

„Ne, to není možné,“ řekla neklidně, „to nesmíte; takhle prožiji celý život vedle babičky spíš já. Poslyšte, víte, že není vůbec správné tak žít?“

„Vím, Nastěnko, vím!“ zvolal jsem, neovládaje už svůj cit, „vím teď lépe než kdy jindy, že jsem zbytečně ztratil všechna svá nejlepší léta! Nyní to vím, a toto vědomí je teď bolestnější, protože sám Bůh mi seslal vás, mého dobrého anděla, aby mi to zvěstoval. Nyní, když sedím vedle vás a mluvím s vámi, leká mne pouhá myšlenka na budoucnost, protože v budoucnosti čeká opět osamění, opět ten zatuchlý, zbytečný život; a o čem budu snít, když jsem už byl ve skutečnosti vedle vás tak šťasten! Ó, buďte požehnána, vy milá dívko, za to, že jste mne hned neodmítla, za to, že nyní už mohu říci, že jsem žil, byť jen dva večery ve svém životě!“

„Ach ne, ne!“ vykřikla Nastěnka a sližky se jí zaleskly v očích, „ne, to už nemůže být; nerozloučíme se takhle! Co to je, dva večery!“

„Ach, Nastěnko, Nastěnko! Víte, na jak dlouho jste mne usmířila se sebou samým? Víte, že teti už nebudu o sobě smýšlet tak špatně, jako jsem někdy smýšlel? Víte, že snad už nikdy se nebudu trápit, že jsem se ve svém životě dopustil zločinu a hříchu, protože zločinem a hříchem je takový život? A nemyslete, že jsem vám něco zveličoval, nemyslete si, Nastěnko, proboha, protože na mne někdy přicházejí chvíle takového smutku, takového smutku... Protože se mi v těch chvílích už začíná zdát, že nejsem schopen začít opravdový život, protože se mi už zdálo, že jsem ztratil veškerý cit, veškerý smysl pro skutečno, jsoucnost; protože jsem posléze proklínal sám sebe; protože po mých fantastických nocích na mne už přicházejí chvíle vystřízlivění, které jsou strašné! Mezitím slyšíš, jak kolem tebe halasí a víří lidský dav ve vichru života, slyšíš, vidíš, jak lidé žijí - ve skutečnosti žijí, vidíš, že život pro ně není zapovězen, že jejich život se nerozplyne jako sen, jako vidina,

že jejich život se věčně obrozuje, je věčně mladý a ani jediná z jeho hodin se nepodobá druhé, kdežto plachá obraznost je sklíčená a přizemně jednotvárná, ta otrokyně stínu, myšlenky, otrokyně prvního mraku, který náhle zakryje slunce a rozteskní opravdové petěrburské srdce, které si tak váží svého slunce - a jakápak je fantasie ve stesku! Cítíš, že se posléze unavuje, vyčerpává ve věčném napětí ta *nevyčerpateľná* fantasie, protože dospíváš přece v muže, vyrůstáš ze svých starých ideálů: rozpadají se v prach, v trosky; není-li jiného života, pak ho musíš vytvářet z těchto trosek. A duše zatím usilovně touží po něčem jiném! A darmo se snílek přehrabuje jako v popelu ve svých starých snech, hledaje v tom popelu nějakou jiskřičku, aby ji rozdmýchal, obnoveným ohněm zahřál ochladlé srdce a znovu v něm vzkřísil všechno, co bylo dříve tak milé, co dojímalo duši, co rozněcovalo krev, co vhánělo slzy do očí a umělo tak nádherně klamat! Víte, Nastěnko, kam jsem až dospěl? Víte, že už musím vzpomínat výročí svých dojmů, výročí toho, co mi bylo dříve tak milé, co ve skutečnosti nikdy nebylo - protože při tom výročí vzpomínám jen těch hloupých nehmotných snů - a dělám to, protože už nemám ani ty hloupé sny, neboť nemají z čeho žít, a tak se přežijí i sny! Víte, že teď rád vzpomínám a navštěvuji v určité době ta místa, kde jsem byl kdysi po svém štěstí, rád podřizuji svou přítomnost minulosti už nenávratně a často bloudím jako stín, bez potřeby a cíle, smutně a teskně po petěrburských zákoutích a ulicích. Jaké jsou to všechno vzpomínky! Připamatuješ si na příklad, že zde jsi právě před rokem, právě tou dobou, v touž hodinu, po téměř chodníku bloudil stejně osaměle, stejně smutně jako teď! A připamatuješ si, že i tenkrát bylo tvé snění teskné, a i když ani tenkrát ti nebylo lépe, přece jen nějak cítíš, že jsi žil

lehčeji a klidněji, že nebylo těch temných myšlenek, jež tě nyní stále provázejí; že nebylo těch výčitek svědomí, výčitek chmurných, zasmušilých, které teď ani dnem, ani nocí nedají pokoje. A tážeš se sama sebe: „Kde jsou tvé sny?“ Pokýveš hlavou, říkáš: „Jak rychle ubíhají léta!“ A znovu se ptáš sama sebe: „Co jsi udělal se svými nejlepšími lety? Kde jsi pohřbil svůj nejlepší čas? Žil jsi či nežil? Pohleď,“ říkáš si, „pohleď, jak svět vychládá. A léta uběhnou a za nimi přijde chmurná opuštěnost, o holi přijde třaslavá staroba a za nimi tesknice a žal. Vybledne tvůj fantastický svět, odumřou, povadnou tvé sny a opadají jako žluté listí se stromů...“ Ó, Nastěnko! Bude tak smutné zůstat samotný, naprosto samotný, a nemít ani čeho litovat - ničeho, vůbec ničeho - protože všechno to, co jsem ztratil, všechno to, všechno nebylo než hloupá kulatá nicka, bylo to jen snění!”

„Nu, nerozlítostňujte mě už!“ řekla Nastěnka, utírajíc slzičku, která jí vytryskla z očí. „To už je pryč! Teď budeme dva; teď ať se se mnou stane co stane, nikdy se už nerozloučíme. Poslyšte, jsem obyčejná děvče, málo jsem se učila, ačkoliv mi babička najala učitele; ale opravdu vám rozumím, protože všechno, co jste mi teď pověděl, jsem už sama zažila, když si mne babička přišpendlila k šatům. Já bych samozřejmě tak hezky nevyprávěla, jako jste vyprávěl vy, nestudovala jsem,“ dodala stydlivě, protože stále ještě cítila jakousi úctu k mé patetické řeči a k mému vznešenému slohu, „ale jsem velmi ráda, že jste se mi naprosto svěřil. Teď vás znám, úplně, celého. A víte co? Teď vám povím já svůj příběh, celý, nic nezamlčím, a vy mi potom dáte za to radu?”

„Ach, Nastěnko,“ odpověděl jsem, „nikdy jsem nebyl rádcem, a tím méně moudrým rádcem, ale teď vidím, že

budeme-li vždycky tak žít, bude to velmi moudré a jeden druhému dáme přemnoho moudrých rad! No, jakou radu potřebujete, moje dobrá Nastěnko? Řekněte mi to rovnou; jsem nyní tak veselý, šťastný, smělý a moudrý, že pro slovo nemusím daleko.”

„Ne, ne!” přerušila mne Nastěnka se smíchem, „nepotřebuji moudrou radu, potřebuji radu srdečnou, bratrskou, jako byste mne už celý svůj život miloval!”

„Platí, Nastěnko, platí!” zvolal jsem nadšeně, „i kdybych vás už dvacet let miloval, nemohl bych vás milovat vroucněji než nyní!”

„Dejte mi ruku!” řekla Nastěnka.

„Tady je!” odpověděl jsem, podáváje jí ruku. „No tak začněme můj příběh!”

NASTĚNČIN PŘÍBĚH

„Polovic příběhu už znáte, to jest víte, že mám starou babičku...”

„Je-li druhá polovina stejně krátká jako tato...” skočil jsem jí do řeči a zasmál se.

„Mlčte a poslouvejte. Především uděláme úmluvu, nesmíte mi skákat do řeči, prosím, nebo se popletu. Nu, poslouvejte tiše.

Mám starou babičku. Vzala mne k sobě, ještě když jsem byla velmi malá holčička, protože mi umřela maminka i tatínek. Babička byla podle všeho dřív bohatší, protože stále ještě vzpomíná na lepší dny. Ona mne také naučila francouzsky a potom mi najala učitele. Když mi bylo patnáct (teď je mi

sedmnáct), nechali jsme učení. A tenkrát jsem provedla nějakou nezbednost; co to bylo - to vám už ani nepovím; stačí snad, že to nebylo velké provinění. Ale babička si mne jednou ráno zavolala a řekla, že je slepá a nemůže se mne dohlídat, vzala jehlici a přišpendlila mé šaty k svým a hned mi také řekla, že tak budeme sedět celý život, jestli se ovšem nepolepším. Zkrátka, první čas jsem nemohla ani na krok: pracovat, číst, učit se - všechno vedle babičky. Jednou jsem se pokusila ji obalamutit a přemluvila jsem Fjoklu, aby si sedla na mé místo. Fjokla je naše služka - ona je hluchá. Fjokla se posadila místo mne; babička tou dobou usnula v křesle a já jsem si zaběhla do sousedství ke kamarádce. Nu, dopadlo to špatně. Babička se mezitím probudila a na něco se optala, myslíc, že pořád ještě klidně sedím na místě. Fjokla vidí, že se babička ptá, ale neslyší na co, přemýšlela, přemýšlela, co má dělat, vytáhla jehlici a utekla.”

Tu Nastěnka přerušila vyprávění a dala se do smíchu. Zasmál jsem se s ní. Ihned přestala. „Poslyšte, vy se babičce nesmějte. Já se směji proto, že je to k smíchu... Co se dá dělat, když babička je už taková, ale já ji stejně mám trošinku ráda. No, a tenkrát jsem si to odnesla: hned mne zas posadila vedle sebe, a už jsem se nesměla ani hnout.

Ještě jsem zapoměla říci, že máme, to jest babička má vlastní dům, to jest, malý domek, jenom tři okna, celý dřevěný a staříčkový jako babička; a nahoře je podkroví; a do toho podkroví se k nám přistěhoval nový nájemník.”

„Měli jste tedy i nějakého starého nájemníka?” poznamenal jsem mimochodem.

„Ovšem, měli,” odpověděla Nastěnka, „a ten uměl mlčet lépe než vy. Pravda, už sotva jazykem hýbal. Byl to dědoušek,

vyzábly, němý, slepý, chromý, nakonec už nemohl žít na tomto světě a tak umřel; potřebovali jsme tedy nového nájemníka, protože bez nájemníka nemůžeme být živí: s babiččinou pensí je to skoro celý náš příjem. Nový nájemník byl jako z udělání mladík, nebyl zdejší, byl odjinud. A protože nesmlouval, babička ho přijala, a potom se ptá: „Jakpak, Nastěnko, je náš nájemník mladý nebo ne?“ Nechtěla jsem lhát: „No, není to zrovna mladík, babičko, ale starý také není,“ povídám. „A co, je pohledný?“ ptá se babička.

Já zase nechci lhát. „Ano, babičko, je!“ povídám. A babička na to: „Ach, to je trest, to je trest. Říkám ti to, holka, proto, aby ses do něho nezakoukala! To jsou mi věci! Podívejme se, takový ubohý nájemníček a on je pohledný: to za starých časů nebývalo!”

Babička pořád jen o starých časech! Za starých časů byla mladší, za starých časů slunce víc hřálo, za starých časů smetana tak brzy nezkyšla - pořád staré časy! Já sedím a mlčím a v duchu si říkám: „Copak že mě babička sama přivádí na takovou myšlenku a ptá se, je-li nájemník hezký a mladý?“ Ale to bylo jen tak, to mi kmitlo hlavou, a už jsem se zas pustila do počítání ok, do pletení punčoch, a pak jsem na to docela zapoměla.

Jednou po ránu se k nám přijde nájemník poptat, jak to je s těmi novými tapetami, co má slíbené. Slovo dalo slovo, babička je povídavá, říká: „Doběhni, Nastěnko, ke mně do ložnice a přines počítadlo.“ Já hned vyskočila, celá jsem, nevím proč, zrudla a zapoměla jsem, že sedím přišpendlená; ne, abych se nenápadně odšpendlila, aby to nájemník neviděl - škubla jsem sebou, až babiččino křeslo popojelo. Když jsem viděla, že nájemník o mně teď ví všechno, zůstala jsem, jako když mne oparí, a najednou jsem se rozplakala - byla to chvíle tak krušná, že

bych se bývala raději hanbou propadla! Babička křičí: ‚Co stojíš?‘ a já spustila ještě víc... Když nájemník viděl, že je mi před ním hanba, odporoučel se a rychle odešel!

Od té doby, jak se v předsíni něco hnulo, byla jsem celá nesvá. Aha, říkám si, nájemník jde, a potichouнку pro všechny případy odšpendlím jehlici. Jenže to nikdy nebyl on, nepřicházel. Uběhlo čtrnáct dní; nájemník vzkazuje po Fjokle, že má mnoho francouzských knih a že jsou to všechno knížky moc pěkné a stojí za přečtení; nechce-li tedy babička, abych jí z nich četla, aby se nenudila. Babička přijala s povděkem, jenom se pořád ptala, jsou-li ty knihy mravné nebo ne, protože jsou-li to knihy nemravné, tak je prý, Nastěnko, vůbec nesmíš číst, to by ses naučila pěkné věci.

‚A co bych se naučila, babičko? Co je tam napsáno?‘

‚Ach!‘ povídá, ‚stojí tam psáno, jak mladíci svádějí počestné dívky, jak je pod záminkou, že si je chtějí vzít, odvádějí z domu rodičů, jak potom ty nešťastné dívky ponechávají jejich osudu a ony hynou nejžalostnějším způsobem. Já,‘ povídá babička, ‚jsem četla mnoho takových knížek a všechno,‘ povídá, ‚je tam tak krásně popsáno, že celou noc potichouнку sedíš a čteš. Tak si dej pozor, Nastěnko, a nečti je,‘ povídá. ‚Jaképak to poslal knihy?‘

‚Ale samé romány Waltera Scotta, babičko.‘

‚Romány Waltera Scotta! A není za tím nějaká čertovina? Podívej se, jestli tam nezaložil nějaké milostné psaníčko.‘

‚Ne, babičko,‘ povídám, ‚psaníčko tam není.‘

‚Tak se podívej pod obal. Strkají to někdy i do obalu, šizuňkové.‘

‚Ne, babičko, ani pod obalem nic není.‘

‚Nu tak vida!‘

Začaly jsme tedy číst Waltera Scotta a za takový měsíc jsme přečetly skoro polovičku. Posílal potom další a další knížky, Puškina poslal, takže jsem nakonec bez knih ani být nemohla a nechala jsem přemýšlení, jak se vdát za čínského prince.

Tak se věci měly, když jsem se jednou s naším nájemníkem setkala náhodou na schodech. Babička mě pro něco poslala. On se zastavil, já se začervenala, on se začervenal také; přesto se zasmál, pozdravil, zeptal se na babiččino zdraví a povídá: ‚Tak co, přečetla jste knihy?‘ Odpověděla jsem: ‚Přečetla.‘ ‚Copak se vám nejvíc líbilo?‘ povídá. ‚Nejvíc ze všech se mi líbil Ivanhoe a Puškin.‘ Tím to tentokrát skončilo.

Za týden jsem se s ním nechtíc setkala na schodech zas. Tentokrát mě babička neposlala, sama jsem pro něco běžela. Šlo na třetí a nájemník tou dobou přicházel domů. ‚Dobrý den!‘ řekl. Já také řekla: ‚Dobrý den!‘

‚Tak co, není vám smutno sedět celý den s babičkou?‘ povídá.

Jak se na to zeptal, začervenala jsem se, ani nevím proč, zastyděla jsem se, bylo mi nějak hanba, snad že se na tu věc začínají lidé vyptávat. Chtěla jsem už odejít bez odpovědi, ale neměla jsem sílu.

‚Poslyšte,‘ povídá, ‚jste hodné děvče. Odpusťte, že s vámi tak mluvím, ale ujist’uji vás, že vám přeji dobro víc než vaše babička. Nemáte žádné přítelkyně, které byste mohla navštěvovat?‘

Řekla jsem mu, že ne, že jsem měla jen jednu, Mášenku, a ta se odstěhovala do Pskova.

‚Poslyšte,‘ povídá, ‚nešla byste se mnou večer do divadla?‘

‚Do divadla? A co babička?‘

‚Babičce opatrně utečete,‘ řekl.

„Ne,“ povídám, „babičku šidit nechci. Sbohem zatím.“

„Nu, sbohem,“ povídá a nic už nedodal.

Ale po obědě k nám přišel; posadil se, dlouho rozmlouval s babičkou, vyptával se, jestli někam jezdí, máme-li známé - a najednou povídá: „Vzal jsem si na dnešek lóži v opeře, dávají Lazebníka sevillského, známí chtěli jít a pak odřekli, nevím, co s lístky.“

„Lazebníka sevillského!“ zvolala babička, „a je to ten Lazebník, kterého dávali za starých časů?“

„Ano,“ povídá, „to je stejný Lazebník,“ a podíval se na mne. A já už věděla všechno, zčervenala jsem a srdce mi poskočilo samou nedočkavostí!

„No jakpak by ne,“ povídá babička, „jakpak bych to neznala! Sama jsem za starých časů hrála na domácím divadle Rosinu!“

„A nechtěla byste dnes jít?“ řekl nájemník. „Mně lístky zbytečně propadnou.“

„Prosím, pojedeme,“ povídá babička, „proč bychom nejely? Tady moje Nastěnka v divadle jaktěživa nebyla.“

Můj bože, to byla radost! Hned jsme se přichystaly, nastrojily a jely. Babička je sice slepá, ale přece jen chtěla slyšet hudbu, a krom toho je stará dobračka: spíš chtěla udělat radost mně, samy bychom se nikdy nevypravily. Jak na mne Lazebník sevillský zapůsobil, to vám už nepovím, ale po celý ten večer se náš nájemník tak pěkně na mne díval, tak pěkně mluvil, že jsem hned viděla, že mě ráno jen tak zkoušel, když mi navrhl, abych s ním jela sama. To vám byla radost! K spánku jsem uléhala tak pyšná, tak veselá, srdce mi tak tlouklo, že jsem měla trochu horečku, a celou noc se mi zdálo o Lazebníku sevillském.

Myslela jsem, že k nám bude teď docházet stále častěji, ale

kdepak. Přestal skoro vůbec. Přišel tak jednou za měsíc a jen proto, aby nás pozval do divadla. Dvakrát jsme potom zase šly. Ale já jsem se s tím už vůbec nemohla spokojit. Viděla jsem, že mne prostě lituje, že jsem u babičky jako uvázaná, ale víc nic. A tak to šlo pořád, až mne to posedlo dočista: chci sedět a nesedím, chci číst a nečtu, chci pracovat a nepracuji, někdy se směji a dělám babičce všechno naschvál a podruhé se dám do pláče. Nakonec jsem pohubla a div jsem se neroznemohla. Operní sezóna skončila a nájemník se u nás už ani neukázal; když se setkáme vždycky na těch schodech ovšem - mlčky se ukloní, tak vážně, jako by ani nechtěl mluvit, a už je dole za dveřmi, a já pořád ještě stojím v půlce schodů, rudá jako pivoňka, protože se mi všechna krev nahrne do hlavy, když se s ním setkám.

A už jsme u konce. Právě před rokem, v máji, k nám nájemník přijde a povídá babičce, že už si tady svou záležitost vyřídil a že musí zase na rok odjet do Moskvy. Jak jsem to uslyšela, zbledla jsem a klesla do židle jako mrtvá. Babička nic nezpozorovala, a on, když ohlásil, že od nás odjíždí, odporoučel se a odešel.

Co jsem měla dělat? Myslila jsem, přemýšlela, byla jsem smutná, přesmtná a nakonec jsem se rozhodla. Zítra měl odjet a tak jsem si řekla, že všechno skončuji večer, až půjde babička spat. A také jsem to udělala. Svázala jsem si do uzlíku všechny šaty, potřebné prádlo, a s uzlíčkem v ruce, víc mrtvá než živá, jsem se vydala do podkroví k našemu nájemníkovi. Myslím, že jsem šla po schodech celou hodinu. Když mě uviděl, jak otvírám dveře, zrovna vykřikl. Domníval se, že jsem přízrak, a honem mi podával vodu, protože jsem sotva stála na nohou. Srdce mi bušilo, až mě hlava bolela a rozum se kalil. Když

jsem se vzpamatovala, první moje bylo, že jsem položila svůj uzlík na jeho postel, sama jsem se posadila vedle, zakryla si tvář rukama a začaly mi téci slzy jako hráchy. Zdá se, že všechno v mžiku pochopil, stál přede mnou bledý a tak smutně na mne hleděl, až mi srdce pukalo.

„Poslyšte,“ začal, „poslyšte, Nastěnko, nemohu nic dělat; jsem chudřas; nemám zatím nic, ani slušné místo; z čeho budeme žít, kdybych si vás vzal?“

Dlouho jsme hovořili, ale mě nakonec popadl vztek a povídám, že nemohu u babičky žít, že od ní uteču, že nechci, aby mě přišpendlovala jehlicí, a že s ním, bude-li chtít, pojedou do Moskvy, protože nemohu bez něho žít. Stud i láska i hrdost všechno ve mně najednou promlouvalo, svalila jsem se na postel, div ne v křečích. Tak jsem se bála, že odmítne!

Nějakou chvíli seděl mlčky, potom vstal, přistoupil ke mně a vzal mne za ruku.

„Poslyšte, moje dobrá, moje milá Nastěnko!“ začal také dojatě, „poslyšte. Přísahám vám, že budu-li se někdy moci oženit, budete to určitě vy, kdo mne učiní šťastným; teď mne můžete učinit šťastným jedině vy, ujistěuji vás. Poslyšte: jedu do Moskvy a zdržím se tam přesně rok. Doufám, že uspořádám své věci. Jestli mě nepřestanete mít ráda, přísahám vám, že nás, až se vrátím, čeká štěstí. Teď to nejde, nemohu, nemám právo cokoli slibovat. Ale opakují, neuskuteční-li se to za rok, jednou to bude určitě; ovšem - vtom případě, nedáte-li přednost jinému, protože nějakým slovem vás zavazovat nemohu a nesmím.“

Tohle mi řekl a nazítří odjel. Dohodli jsme se spolu, že babičce o tom neřekneme ani slovo. On to tak chtěl. No, a můj příběh je už skoro u konce. Minul přesně rok. On přijel, už je tu celé tři dny a... a...”

„A co?“ zvolal jsem nedočkavě, abych slyšel konec.

„A dosud se neukázal!“ odpověděla Nastěnka, jako by sbírala síly, „ani vidu, ani slechu.“

Tím skončila, trochu se odmlčela, svěsila hlavu a náhle, zakrývajíc si tvář rukama, rozvzlykala se tak, že se mi srdce v těle zastavilo nad tím vzlykotem. Takový závěr jsem naprosto neočekával.

„Nastěnko!“ začal jsem nesmělým a konejšivým hlasem, „Nastěnko, neplačte, proboha! Jak to můžete vědět? Možná, že tu ještě není.“

„Je, je!“ vyhrkla Nastěnka. „Je tady, já to vím. Dohodli jsme se, hned tenkrát, ten večer před odjezdem. Když jsme si už pověděli všechno, co jsem vám vyprávěla, a domluvili se, šli jsme se projít sem, právě na toto nábřeží. Bylo deset hodin; seděli jsme na této lavičce; už jsem neplakala, slastně jsem poslouchala to, co mi povídal... Řekl, že hned po příjezdu přijde k nám, a neodmítnu-li ho, řekneme všechno babičce. Teď přijel, já to vím, a nejde, nejde!“

A znova tekly slzy proudem.

„Můj bože! Copak není žádná pomoc proti žalu?“ zvolal jsem, vyskočiv z lavičky v nejvyšším zoufalství. „Řekněte, Nastěnko, nemohl bych třeba já k němu zajít?“

„Copak by to šlo?“ řekla, zdvíhajíc najednou hlavu.

„Ne, samozřejmě ne!“ poznamenal jsem, vzpamatovávaje se. „Ale víte co? Napište dopis.“

„Ne, to není možné, to nejde!“ odpověděla rozhodně, s hlavou už zase svěšenou a nehledíc na mne.

„Jak nejde? Proč by to nešlo?“ pokračoval jsem, neopouštěje svou myšlenku. „Ale víte, Nastěnko, pořádný dopis! Jsou dopisy a dopisy... Ach, Nastěnko, je to tak! Svěřte to mně, svěřte! Já

vám neporadím špatně. To se dá všechno uspořádat. Sama jste přece udělala první krok - proč byste teď..."

„To nejde, to nejde! To by bylo, jako když se vnucují ...

„Ach moje dobrá Nastěnko!" přerušil jsem ji, neskrýváje úsměv. „Co vás nemá; vy na to konečně máte právo, protože vám dal slib. A je to zřejmě jemný člověk, hezky se zachoval," pokračoval jsem, víc a víc nadšen logikou vlastních argumentů a důvodů, „jak se zachoval? Zavázal se slibem. Řekl, že se neožení s nikým jiným než s vámi, bude-li se ženit; vám ponechal naprostou svobodu odřící mu třeba hned. V takovém případě můžete udělat první krok, máte právo, jste proti němu ve výhodě, i kdybyste mu na příklad chtěla vrátit dané slovo."

„Poslyšte, jak byste to napsal?"

„Co?"

„No, ten dopis."

„Já bych to napsal tak: Velevážený pane..."

„Je nezbytně nutný ten - velevážený pán?"

„Ano! Ostatně proč? Myslím..."

„No tak! Dál!"

„Velevážený pane ... Promiňte, že ... Vlastně ne, není co promíjet! Už ta věc sama vás omlouvá; napište jednoduše:

Píšu vám. Odpusťte mi mou netrpělivost; ale celý rok jsem byla šťastna svou nadějí; máte mi za zlé, že teď nemohu snést ani den pochybností? Teď, když jste přijel, změnil jste možná své rozhodnutí. Pak vám tento dopis řekne, že si nestěžuji a neobviňuji vás. Neobviňuji vás za to, že nevládnou vašim srdcem; takový už je můj osud!

Jste ušlechtilý člověk. Nebudete se smát ani zlobit nad mými netrpělivými řádky. Uvědomte si, že je píše ubohé děvče, že je sama, že nikdo ji nepoučí ani jí neporadí a že sama nikdy

neuměla ovládnout své srdce. Ale odpusťte mi, že se do mé mysli, byť na jedinou chvíli, vloudila pochybnost. Vy nejste schopeni ani myšlenkou ublížit té, která vás tak milovala a miluje.”

„Ano, ano! To je právě to, co jsem chtěla!” zvolala Nastěnka a radost zazářila v jejích očích. „Ó, vy jste rozřešil mé pochybnosti, vás mi sám Pánbůh poslal! Děkuji, děkuji vám!”

„Zač? Za to, že mne Bůh poslal?” odpověděl jsem, hledě u vytržení na její rozradostněnou tvářinku.

„Ano, třeba za to.”

„Ach, Nastěnko! Vždyť děkujeme jiným lidem třeba za to, že žijí spolu s námi. Já vám děkuji za to, že jsme se setkali, za to, že na vás budu vzpomínat po celý svůj život.”

„No, přestaňte, přestaňte! A teď poslechněte, co vám povídám: tenkrát jsme se domluvili, že jakmile přijede, dá o sobě ihned vědět, že mi nechá dopis na jednom místě u jedněch mých známých, dobrých a prostých lidí, kteří o tom nic nevědí; nebo jestli mi nebude moci napsat dopis, protože se v dopise nedá vždycky všechno vypovědět, pak v týž den, kdy přijede, bude přesně v deset tady, kde jsme si dali spolu schůzku. Víím, že už přijel, ale už třetí den nepřichází ani dopis, ani on. Zrána babičce utéci nemohu. Odevzdejte zítra vy sám můj dopis těm dobrým lidem, o nichž jsem mluvila: oni ho pošlou; a dostanete-li odpověď, tak mi ji sám přinesete v deset večer.”

„Ale dopis, dopis! Vždyť ho napřed musíme napsat. Nebude než to odložit na pozítří.”

„Dopis ...” odpověděla Nastěnka trochu zmateně, „dopis ... ale...”

Ale nedomluvila. Napřed ode mne odvrátila svou tvářičku, začervenala se jako růže a najednou jsem cítil ve své ruce dopis,

zřejmě už dávno napsaný, dokonale připravený a zapečetěný. Jakási známá, milá, půvabná vzpomínka se mihla mou hlavou.

„R, o - Ro, s, i - si, n, a - na,“ začal jsem. „Rosina!“ zaspívali jsme oba, já, div ji neobjímaje nadšením, ona, pýříc se, jak se jen zapýřit mohla a smějíc se závojem slz, které se jako perličky chvěly na jejích černých řasách.

„No, přestaňte, přestaňte! A teď sbohem!“ zašvitořila. „Tály je dopis a tady adresa, kam ho máte donést. Sbohem! Na shledanou zítra!“

Pevně mi stiskla obě ruce, pokynula hlavou a jako šipka zamířila do své uličky. Dlouho jsem stál na místě, provázeje ji očima.

„Zítra! Zítra!“ mihlo se mi hlavou, když mi zmizela z očí.

NOC TŘETÍ

Dnes byl den teskný a deštivý, chmurný jako mé budoucí stáří. Tísni mne takové podivné myšlenky, takové temné pocity, v hlavě se mi hromadí tak nejasné otázky - a chybí mi nějak síla a vůle je rozřešit. Jak to mohu také rozřešit!

Dnes se neuvídíme. Včera, když jsme se loučili, začalo se nebe mračit a zdvíhala se mlha. Řekl jsem, že zítra bude ošklivý den; neodpověděla, nechtěla mluvit proti sobě; pro ni je to den světlý a jasný a její štěstí nezkalí ani jediný mráček.

„Jestli bude pršet, neuvídíme se,“ řekla, „nepřijdu.“

Myslil jsem, že si dnešního deště nevšimla, ale ona zatím nepřišla.

Včera jsme měli svou třetí schůzku, svou třetí bílou noc ...

Ach, jak člověk radostí a štěstím zkrásní! Jak srdce překypuje láskou! Zdá se ti, že chceš spojit své srdce se srdcem toho druhého, chceš, aby všichni byli veselí, aby se všichni usmívali. A jak nakažlivá je ta radost! Plná něhy byla včera její slova, její srdce bylo plno vlídnosti... Jak laskavá byla, jak se tulila, jak povzbuzovala a konejšila mé srdce! Ó, té koketnosti ze samého štěstí! A já... Já to měl všechno za bernou minci, myslil jsem, že mne...

Ale, můj bože, jak jsem si to jen mohl myslet? Jak jen jsem mohl být tak slepý, když všechno už mi vzal jiný, nic mi nepatří; když konec konců i ta její něha, její starostlivost, její láska... ano, láska ke mně - nebyla nic jiného než radost z brzkého shledání s tím druhým, touha vnutit i mně své štěstí? - Když on nepřišel, když čekání bylo marné, posmutněla, zropačitelá, zneklidněla. Všechny její pohyby, všechna její slova už nebyla

tak lehká, hravá a veselá. A - je to zvláštní - byla ke mně ještě pozornější, jako by instinktivně toužila, abych se podílel na jejím vlastním přání, na jejím vlastním strachu, že se jí nesplní. Má Nastěnka byla tak zaražená, tak polekaná, protože nakonec, myslím, pochopila, že ji miluji, a zželelo se jí mé ubohé lásky. Ano, jsme-li nešťastní, cítíme neštěstí druhých silněji; cit se netříští, ale soustřeďuje.

Přišel jsem k ní se srdcem přetékaícím a sotva jsem se dočkal shledání. Netušil jsem, jaké budou mé city nyní, netušil jsem, že všechno skončí jinak. Ona zářila radostí, ona čekala odpověď. Odpovědí byl on sám. Musel přijít, přiběhnout na její volání. Přišla o celou hodinu dřív než já. Nejdřív jí bylo všechno k smíchu, kdejaké slovo ji rozesmálo. Začal jsem mluvit, ale přestal jsem.

„Víte, proč jsem tak ráda?“ řekla. „Proč jsem tak ráda, že vás vidím? Proč vás dnes tak miluji?“

„Nu?“ zeptal jsem se a srdce se mi zachvělo.

„Miluji vás proto, že jste se do mne nezamíloval. Vždy jiný na vašem místě by začal obtěžovat, dotírat a vzdychat a stýskat si, a vy jste tak milý!“ Tu mi stiskla ruku, že jsem div nevykřikl. Zasmála se.

„Bože! Jakého to mám přítele!“ začala po chvíli velmi vážně. „Pánbůh mi vás seslal! No, co bych si počala, kdybyste se mnou teď nebyl vy? Jak jste nezištný. Jakou ke mně chováte lásku! Až se vdám, budeme si velmi blízcí, bližší než sourozenci. Budu vás milovat skoro tak jako jeho.“

Bylo mi nějak hrozně teskno v tu chvíli, v mé duši se zachvělo cosi jako smích.

„Jste strachem celá bez sebe,“ řekl jsem, „myslíte, že nepřijde.“

„Co vás nemá!“ odvětila. „Kdybych nebyla tak šťastná, asi bych se rozplakala z vaší nedůvěry, z vašich výčitek. Teď jste mne vlastně na něco přivedl, budu mít o čem přemýšlet, ale přemýšlení si nechám na potom, teď se vám přiznám, že máte pravdu. Ano! Jsem nějak nesvá, stále čekám a čekám a s ničím si moc hlavu nelámu. Ale dost už, nechme už svých citů!“

V té chvíli jsme zaslechli kroky a ve tmě se objevil chodec, který se k nám blížil. Oba jsme se zachvěli; ona div nevykřikla. Pustil jsem její ruku a měl jsem se už už k odchodu. Ale mylíli jsme se, nebyl to on.

„Čeho se bojíte? Proč jste odstrčil mou ruku?“ řekla, podávajíc mi ji znova. „Nu, co? Počkáme na něho spolu. Chci, aby viděl, jak se máme spolu rádi.“

„Jak se máme spolu rádi!“ zvolal jsem.

„Ó Nastěnko, Nastěnko!“ myslil jsem si. „Jak mnoho jsi řekla těmi slovy! *Někdy* taková láska zebe u srdce a tíží na mysli, Nastěnko. Tvá ruka je chladná, a má žhne jako oheň. Jak jsi slepá, Nastěnko!... Ó, jak nesnesitelný je někdy šťastný člověk! Ale zlobit se na tebe nemohu!“

Nakonec mé srdce přeteklo.

„Poslechněte, Nastěnko!“ zvolal jsem, „víte, co se se mnou dalo po celý den?“

„Nu, co, copak? Povídejte honem! Proč jste se o tom ještě nezmínil?“

„Za prvé, Nastěnko, když jsem vyplnil všechny vaše příkazy, byl u vašich dobrých lidí, odevzdal dopis, pak... pak jsem přišel domů a vyspal jsem se.“

„To je všechno?“ přerušila mne se smíchem.

„Ano, skoro všechno,“ odpověděl jsem stísněně, protože se mi do očí hrnuly hloupé slzy. „Probudil jsem se hodinu před

naší schůzkou, ale jako bych ani nespál. Nevím, co to se mnou bylo. Šel jsem, abych vám všechno vypověděl, bylo mi, jako by se zastavil čas, jako by jediný dojem, jediný pocit měl ve mně z nynějšíka navždy utkvět, jako by jediná chvíle měla pokračovat celou věčnost a celý můj život se zastavil... Když jsem se probudil, zdálo se mi, že si připomínám jakýsi zapomenutý a líbezný hudební motiv, který dávno znám, který jsem kdysi někde slyšel. Zdálo se mi, že byl po celý život uvězněn v mém nitru a teprve teď?..."

„Ach můj bože, můj bože!“ skočila mi Nastěnka do řeči. „Co to má všechno znamenat? Nechápu ani slovo.“

„Ach Nastěnko! Chtěl jsem vám nějak sdělit svůj zvláštní pocit...“ začal jsem žalostným hlasem, v němž se ještě skrývala naděje, i když velmi nejistá.

„Dost už, přestaňte, dost!“ řekla a v mžiku porozuměla všemu, šibalka!

Náhle byla nějak neobyčejně povídavá, veselá, dovádívá. Vzala mne pod paží, smála se, chtěla, abych se smál také, a všechna má rozpačitá slova v ní vyvolávala tak zvonivý, tak dlouhý smích... Začínalo mne to zlobit, najednou se dala do koketování.

„Poslyšte,“ začala, „trochu mě mrzí, že jste se do mne nezamiloval. Pak se má člověk v někom vyznat! Ale přece jen mě musíte, neúprosný pane, pochválit za to, že jsem taková upřímná. Říkám vám všechno, všecičko, i kdyby mě napadla sebevětší hloupost.“

„Poslouchejte, to bude jedenáct hodin, ne?“ řekl jsem, když ze vzdálené městské věže zazněly pravidelné, údery zvonu. Náhle se zastavila, přestala se smát a začala počítat.

„Ano, jedenáct,“ řekla pak úzkostným, váhavým hlasem.

I litoval jsem, že jsem ji polekal, přiměl počítat hodiny a proklínal jsem svůj nával zlosti. Sdílel jsem její zármutek a nevěděl jsem, jak odčinit svůj hřích. Začal jsem ji utěšovat, vymýšlel jsem, proč nepřišel, uváděl jsem různé příčiny a důvody. Nikdo by se nedal tak snadno oklamat jako v té chvíli ona, a každý v takové chvíli snad vyslechne jakoukoli útěchu a je celý šťastný, najde-li se alespoň stín omluvy.

„Vždyť je to směšné,” začal jsem, rozohňuje se stále víc a víc a obdivuje se nevšední jasnosti svých důvodů, „vždyť ani nemohl přijít; oklamala a spletla jste i mne, Nastěnko, takže jsem ztratil i pojem času... Jenom považte: dopis mohl sotva dostat; řekněme, že nemůže přijít, řekněme, že napsal odpověď, dopis nepřijde dřív než zítra. Půjdu za ním zítra, jak se jen rozední, a hned vám dám vědět. Uvažte konec konců tisíce pravděpodobností: nebyl snad ani doma, když dopis přišel, a možná, že ho dosud nečetl. Všechno se může stát.”

„Ano, ano!” odpověděla Nastěnka, „na to jsem ani nepomyslela; samozřejmě, všechno se může stát,” pokračovala ochotně, v jejím hlase však zaznívala jako nepřijemná disonance jakási jiná, vzdálená myšlenka. „Udělejte to tak,” pokračovala, „jděte zítra, co možno nejdřív, a dostanete-li odpověď, dejte mi hned vědět. Víte přece, kde bydlím?” A začala mi opakovat svou adresu.

A pak byla náhle tak něžná, tak ostýchavá... Zdálo se, že pozorně naslouchá tomu, co jí říkám, ale když jsem se k ní obrátil s jakousi otázkou, neodpověděla a v rozpacích odvrátila hlavičku. Pohlédl jsem jí do očí - nemýlil jsem se: plakala.

„No, copak to se smí? Jste jako malá holčička! Takové dětinství!... Přestaňte!”

Pokusila se usmát, uklidnit, ale brada se jí chvěla a hrud' se

jí stále ještě dmula.

„Přemýšlím o vás,” pravila mi po chvilce mlčení, „jste tak dobrý, že bych musela být z kamene, abych to necítila... Víte, co mě teď napadlo? Porovnávala jsem vás dva. Proč on a ne vy? Proč není takový jako vy? Je horší než vy, i když miluji víc jeho než vás.”

Neříkal jsem na to nic. Čekala asi, že něco odpovím.

„Možná ovšem, že mu ještě docela nerozumím, že ho docela neznám. Víte, jako bych se ho vždycky bála, vždycky byl takový vážný, takový jakoby pyšný. Vím ovšem, že jenom tak vypadá, že v jeho srdci je víc něhy než v mém... Pamatuji, jak se na mne podíval tenkrát, když jsem k němu přišla s uzlíčkem, vzpomínáte? A přece jen si ho nějak příliš vážím, snad že se k sobě ani nehodíme.”

„Ne, Nastěnko, ne,” odvětil jsem, „to znamená, že ze všeho na světě milujete nejvíc jeho, milujete ho daleko víc než sebe samu.”

„Ano, připusťme, že je tomu tak,” odpověděla naivní Nastěnka, „ale víte, co mi teď napadlo? Nebudu teď mluvit o něm, ale tak všeobecně; napadlo mě to všechno už dávno. Poslyšte, proč se my všichni neumíme chovat jako bratr k bratru? Proč i ten nejlepší člověk jako by stále něco před druhým skrýval, jako by něco zamlčoval? Proč neřící přímo, hned, co máme na srdci, víme-li, že neříkáme svá slova do větru? Ale každý se tváří, jako by byl nevlídnější, než opravdu je, jako by se všichni báli dotknout svých citů, i když je za chvíli projeví...”

„Ach Nastěnko, máte pravdu, ale to má mnoho příčin,” přerušil jsem ji, potlačuje sám víc než jindy své city.

„Ne, ne!” odpověděla procítěně. „Vy na příklad nejste takový

jako jiní! Nevím opravdu, jak vám povědět, co cítím, ale zdá se mi, že na příklad vy... snad teprve teď... zdá se mi, že se pro mne nějak obětujete,” dodala plaše a letmo se na mne podívala. „Odpusťte, že vám to říkám, jsem prostě děvče; málo jsem toho na světě viděla a opravdu neumím někdy promluvit,” dodala hlasem, v němž se chvěl jakýsi skrytý cit, snažíc se přitom usmát, „ale prostě jsem vám toužila povědět, že jsem vám vděčná, že to všechno také cítím... Ó, dej vám za to Pánbůh štěstí! To, co jste mi tenkrát napovídal o vašem snílkovi, to vůbec není pravda, to jest, chci říci, vás se to vůbec netýká. Uzdravujete se, jste opravdu docela jiný člověk, než jak jste se sám vylíčil. Jestli se někdy zamilujete, dej vám s ní Pánbůh štěstí! A jí nepřeji nic, protože ona bude s vámi šťastna. Vím to, jsem žena, musíte mi věřit, když vám to povídám.”

Umlkla a silně mi stiskla ruku. Nemohl jsem také vzrušením promluvit. Uběhlo několik minut. „Dnes už určitě nepřijde,” řekla posléze, zdvíhající hlavu. „Je pozdě!”

„Přijde zítra,” řekl jsem nejpřesvědčivějším a nejpevnějším hlasem.

„Ano,” dodala vesele, „sama teď vidím, že přijde až zítra. No, tak zítra na shledanou! Kdyby přšelo, nepřijdu asi. Ale pozítří přijdu, určitě přijdu, ať se děje co děje; buďte tady určitě; chci vás vidět, všechno vám vypovím.”

A pak, když jsme se loučili, podala mi ruku a řekla, jasně na mne hledíc:

„Teď budeme přece vždycky spolu, nemám pravdu?”

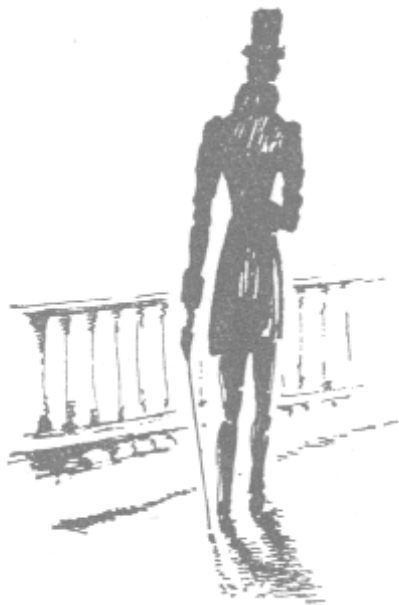
Ó Nastěnko, Nastěnko! Kdybys věděla, jak jsem teď osamělý!

Když odbila devátá, neměl jsem doma stání, oblekl jsem se a vyšel, nedbaje nepohody. Byl jsem tam, seděl jsem na naší

lavičce. Vydal jsem se do jejich uličky, ale zastyděl jsem se a pár kroků od jejich domu jsem se otočil, nepohlédnuv ani do oken. Přišel jsem domů sklíčený jako nikdy. Takový vlhký, nevládný čas! Kdyby bylo pěkně, procházel bych se tam celou noc...

Ale zítra, zítra! Zítra mi všechno poví.

Žádný dopis tam však dnes nebyl. Ale tak to ostatně muselo být. Jsou už spolu...

NOC ČTVRTÁ

Bože, jak to všechno skončilo! Čím to všechno skončilo!

Přišel jsem v devět hodin. Ona tam už byla. Hned z dálky jsem ji zpozoroval; stála na nábřeží jako tehdy po prvé, opírajíc se lokty o zábradlí, a neslyšela, že jsem k ní přistoupil.

„Nastěnko!” zavolal jsem na ni, přemáhaje seč jsem byl své vzrušení.

Rychle se ke mně obrátila. „No!” řekla, „tak honem!”

Udiveně jsem na ni hleděl.

„No, kde je dopis! Nesete dopis?” opakovala, držíc se zábradlí.

„Ne, nemám dopis,” řekl jsem posléze, „což on za vámi ještě nebyl?”

Hrozně zbledla a dlouho na mne nepohnutě hleděla. Připravil jsem ji o poslední naději.

„Nu, odpusť mu to Pánbůh!” promluvila pak zadržávajícím hlasem, „odpusť mu to Pánbůh, že mě tak nechává.”

Sklopila oči, potom se na mne chtěla podívat, ale nemohla. Ještě nějakou chvíli přemáhala své vzrušení, ale náhle se odvrátila, opřela se lokty o nábřežní balustrádu a slzy ji polily.

„Přestaňte, přestaňte!” řekl jsem, ale vida ji, neměl jsem sil pokračovat - a co bych také říkal.

„Neutěšujte mě,” pravila plačky, „nemluvte o něm, neříkejte, že přijde, že mne neopustil tak krutě, tak nelidsky, jak to udělal. Proč, proč? Nebo snad něco bylo v mém dopise, v tom nešťastném dopise?”

Vzlykot přehlušil její slova, srdce mi při pohledu na ni pukalo.

„Ó, jak je to nelidsky kruté!” začala znovu. „Ani řádku

nenapsal, ani řádku! I kdyby odpověděl, že mě nepotřebuje, že mě nechce; ale ani jedinou řádku za celé tři dny! Jak je pro něho snadné urazit, pokořit ubohé, bezbranné děvče, které se prohrěšilo jen tím, že ho miluje! Ó, co jsem vytrpěla za ty tři dny! Můj bože, můj bože! Když si vzpomenu, že jsem k němu přišla po prvé sama, že jsem se před ním ponížila, plakala, že jsem se ho doprošovala o trochu lásky... A po tom všem! ... Poslyšte,” řekla, obracejíc se ke mně a její černá očka zazářila, „ono to tak není! Nemůže to tak být; to je nepřirozené! Vy nebo já se mýlíme; možná, že dopis nedostal. Možná, že dosud nic neví. Jak je možné, posuďte sám, řekněte mi, proboha, vysvětlete mi nemohu to pochopit - jak je možné se tak barbarsky hrubě zachovat, jak se zachoval on ke mně? Ani jediné slovo! I k poslednímu člověku na světě býváme milosrdnější! Možná, že něco slyšel, možná, že mu o mně někdo něco napovídal!” zvolala, obracejíc se ke mně s otázkou. „Co o tom soudíte, co?”

„Poslechněte, Nastěnko, půjdu k němu zítra vaším jménem.”

„Hm!“

„Zeptám se ho na všechno, povím mu všechno.”

„Hm, hm!”

„Napište dopis. Neříkejte ne, Nastěnko, neříkejte ne! Přimějí ho, aby si vašeho chování vážil, všechno se dozví, a jestli...”

„Ne, příteli, ne,” skočila mi do řeči. „To stačí! Ode mne nemůže čekat ani slovo, ani jediné slovo, ani řádku - to stačí! Neznám ho, nemám ho už ráda, za...po...menu...”

Nedomluvila.

„Uklidněte se, uklidněte se! Tady se posaďte, Nastěnko,” řekl jsem a usadil jsem ji na lavičku.

„Jsem klidná! Dost! To nic! To jsou slzy, to uschne! Myslíte, že si zoufám, že se utopím?”

Srdce mi přetévalo, chtěl jsem promluvit, ale nemohl jsem.

„Poslyšte,“ pokračovala, berouc mě za ruku, „řekněte: že byste se tak nezachoval, že byste tak krutě neopustil tu, která by k vám sama přišla, že byste se krutě nevysmál jejím slabému, hloupému srdci? Že byste ji chránil? Představil byste si, že byla osamělá, že neuměla sama sebe uhlídat, že se neuměla uchránit lásky k vám, že se nijak neprohřešila, že se konec konců nijak neprohřešila... že nic nespáchala! Ach můj bože, můj bože...“

„Nastěnko!“ zvolal jsem posléze, nemaje už sil překonat své vzrušení. „Nastěnko, vy mne trýzníte! Zraňujete mé srdce, drtíte mne, Nastěnko! Nemohu mlčet! Musím konečně promluvit, povědět o tom, čím mi srdce překypuje.“

Říkaje to, vstal jsem z lavičky. Vzala mne za ruku a udiveně na mne hleděla.

„Co je s vámi?“ otázala se posléze.

„Poslouchejte!“ řekl jsem odhodlaně. „Poslouchejte mne, Nastěnko! To, co budu teď povídat, je úplný nesmysl, je úplně nemožné, úplně hloupé! Víím, že se to nikdy nemůže stát, ale já nemohu mlčet. Ve jménu toho, co vás teď trápí, vás předem prosím, odpusťte mi!“

„Copak, copak?“ pravila ona, přestala plakat, upřeně na mne hleděla a v jejích udivených očích zářila neobyčejná zvědavost. „Co se s vámi děje?“

„Je to bláznovství, ale já vás miluji, Nastěnko! To se děje! No, a teď je to venku!“ řekl jsem, mávnuv rukou. „Teď uvidíte, můžete-li se mnou tak mluvit, jak jste dosud mluvila, můžete-li poslouchat to, co vám budu říkat...“

„Nu, co, copak?“ přerušila mne Nastěnka. „Co je na tom? Věděla jsem dávno, že mě milujete, ale zdálo se mi pořád, že

mě milujete jenom tak, docela prostě... Ach můj bože, můj bože!”

„Bylo to napřed prosté, Nastěnko, ale nyní, nyní ... je mi právě tak jako vám, když jste k němu tenkrát přišla se svým uzlíčkem. Hůř než vám, Nastěnko, protože on tenkrát nebyl do nikoho zamilován, kdežto vy zamilována jste.”

„Co mi to povídáte! Já vám už ani trochu nerozumím. Ale poslyšte, nač to, jest ne nač, ale proč to povídáte takhle a tak najednou... Bože, já mluvím hlouposti! Ale vy...”

A Nastěnka se úplně popletla. Tváře jí zahořely; sklopila oči.

„Co dělat, Nastěnko, co mám dělat! Má vina, zneužil jsem... Ale ne, ne, není to má vina, Nastěnko, já to tuším, cítím, protože mé srdce mi říká, že jsem nevinný, protože vás ničím nemohu urazit, ponížit! Byl jsem váš přítel; jsem vaším přítelem i nyní; ničemu jsem se nezpronevřil. Tekou mi nyní slzy, Nastěnko. Ať si tekou, ať tekou, nikomu nepřekážejí. Oschnou, Nastěnko...”

„Sedněte si, sedněte,” řekla, usazujíc mne na lavičku, „ach můj bože!”

„Ne, Nastěnko, já si nesesdu, já už tady nesmím být, vy už mě nesmíte vidět; všechno vám povím a odejdu. Chci jen říci, že byste se byla nikdy nedověděla, že vás miluji. Byl bych své tajemství uchoval. Nebyl bych vás trápil nyní, v tuto chvíli, svým sobectvím. Ne! Ale nemohl jsem to teď snést; sama jste o tom začala, vy jste tím vinna, vy jste tím vším vinna, já vinen nejsem. Nemůžete mne odehnat ...”

„Ale ne, ne, já vás nevyháním, ne!” řekla Nastěnka celá nešťastná, skrývající, jak jen mohla, svůj neklid.

„Vy mne neodháníte? Ne! Ale já jsem od vás chtěl utéci

sám. A já odejdu, jenom všechno od začátku povím, protože jsem nevydržel sedět, když jste vyprávěla, když jste tu plakala, když jste se trápila, protože, no, protože (já to řeknu, Nastěnko), protože vás odvrhl, protože odstrčil vaši lásku, pocítil jsem, vytušil jsem ve svém srdci tolik lásky k vám, Nastěnko, tolik lásky! . . . A bylo mi hořko, že vám nemohu tou láskou pomoci ... srdce mi pukalo a já, já nemohl mlčet, musel jsem promluvit, Nastěnko, musel jsem mluvit!”

„Ano, ano! Mluvte, mluvte se mnou tak!” řekla Nastěnka s nevylicitelným posunkem. „Snad je vám divné, že s vámi tak mluvím, ale... mluvte! Potom vám to povím! Všechno vám vypovím!”

„Vy mne litujete, Nastěnko; vy mne zkrátka litujete, má milá. Ale co je pryč, je pryč! Co se jednou řekne, to už zpátky nevezmeš. Není to tak? No, tak nyní víte všechno. A od toho můžeme začít. No, dobrá, teď je všechno, jak má být; poslouchajte pěkně. Když jste seděla a plakala, pomyslíl jsem si (ach, dovolte mi říci, co jsem si pomyslíl!), pomyslíl jsem si, že (no, to už samozřejmě nepřichází v úvahu, Nastěnko), pomyslíl jsem si, že... pomyslíl jsem si, že nějak... no, docela nějak letmo, že už ho nemilujete. Pak bych - myslíl jsem si to už včera a především, Nastěnko - pak bych to zařídíl tak, pak bych to zařídíl určitě tak, že byste si mne zamilovala: vždy jste sama řekla, vždyť jste sama povídala, Nastěnko, že už jste se do mne skoro zamilovala. No, a co dál? No, to je téměř všechno, co jsem chtěl říci; zbývá jen dodat, co by bylo pak, kdybyste si mne zamilovala, jen to, nic víc! Poslouchajte, přítelkyně - jste přece má přítelkyně - jsem ovšem obyčejný, ubohý člověk, tak bezvýznamný, ale o to nejde (o tom ani nemíním mluvit, to jen z rozpaků, Nastěnko), já bych vás tolik miloval, tolik

miloval, že by vám má láska nebyla na obtíž, i kdybyste ho ještě milovala, i kdybyste nepřestávala milovat toho, jehož neznám. Neustále byste slyšela, neustále byste cítila, že vedle vás bije vděčné, vděčné srdce, vroucí srdce, které pro vás... Ach Nastěnko, Nastěnko, co jste to se mnou udělala!”

„Neplačte, nechci, abyste plakal,” řekla Nastěnka, vstávajíc rychle z lavičky, „pojd’te, vstaňte, pojd’te se mnou, neplačte, neplačte,” říkala, stírajíc mi slzy šátkem, „no, pojd’te už, já vám možná něco povím. .. I když mě teď opustil, i když na mne zapomněl, přece ho ještě miluji (nechci vás klamat) ...ale poslyšte, odpovězte mi. Kdybych se na příklad do vás zamilovala, to jest, kdybych... Ach, příteli, příteli můj! Když si vzpomenu, když si vzpomenu, že jsem vás urážela, že jsem se smála vaší lásce a chválila vás za to, že jste se do mne nezamiloval!... Ó bože! Proč jsem to jen netušila, proč jsem to netušila, proč jsem byla tak hloupá, ale... no, no, rozhodla jsem se, že vám všechno povím.”

„Poslechněte, Nastěnko, víte co: půjdu pryč a je to! Stejně vás jenom trápím. Máte nyní výčitky svědomí, že jste se mi smála, ale já nechci, opravdu, nechci, abyste při všem, co vás potkalo... je to samozřejmě má vina, Nastěnko, sbohem!”

„Stůjte, vyslechněte mne: mohl byste čekat?”

„Na co čekat, proč?”

„Já ho miluji, ale to přejde, to musí přejít, to nemůže nepřejít; už to přechází, cítím to... Kdo ví, snad to dneska skončí, protože ho nenávidím, protože se mi vysmál, kdežto vy jste tady se mnou plakal, protože vy byste mnou nepohrdl jako on, protože vy mě milujete, ale on mě nemiloval, protože já vás konečně sama miluji... ano, miluji! Miluji, jako vy mě milujete; vždyť jsem vám to už předtím řekla sama, slyšel jste mě - miluji vás

proto, že jste lepší než on, protože jste šlechetnější než on, protože, protože on...”

Byla chudinka tak vzrušena, že nedomluvila, položila si hlavu na mé rameno, pak na prsa a hořce se rozplakala. Utěšoval jsem ji, domlouval jí, ale ona nemohla přestat; stále mi tiskla ruku a říkala mezi vzlyky: „Počkejte, počkejte, já hned přestanu! Chci vám říci... nemyslete si, že ty slzy - to jen tak, ze slabosti, počkejte, ono to přejde...” Nakonec přestala, otřela slzy a šli jsme dál. Chtěl jsem mluvit, ale ona mne ještě dlouho prosila, abych počkal. Odmlčeli jsme se... Nakonec se vzpamatovala a dala se do řeči:

„Prosím vás,” začala slabým a rozechvělým hlasem, v němž však náhle zaznělo něco, co mi proniklo až do srdce a slastně tam zabořilo, „nemyslete, že jsem tak nestálá a lehkomyšlná, nemyslete, že mohu tak snadno, tak rychle zapomenout, zradit... Celý rok jsem ho milovala a přísámbohu, že jsem mu nikdy, nikdy, ani myšlenkou nebyla nevěrná. Pohrdl tím, vysmál se mi - Bůh mu odpusť! Ale zranil mě, urazil mě do hloubi duše. Já, já ho nemiluji, protože mohu milovat jen toho, kdo je velkodušný, kdo mě chápe, kdo je šlechetný, protože jsem sama taková a on mě není hoden Pánbůh mu to odpusť! Dobře že to udělal, než abych se potom zklamala ve svých nadějích a poznala, jaký je... Nu což! Ale kdo ví, můj dobrý příteli,” pokračovala, tisknouc mi ruku, „kdo ví, snad byla celá má láska jen šálení smyslů, obraznosti, snad začala nezbedností, hloupostmi, protože jsem byla pod babiččiným dohledem. Snad musím milovat jiného a ne jeho, ne takového člověka, jiného, který by mě politoval a, a... Nu, nechme toho,” zarazila se Nastěnka, udýchaná vzrušením, „chtěla jsem jenom říci... chtěla jsem vám říci, jestli přesto, že ho miluji (ne, milovala jsem

ho), jestli mi přesto ještě řeknete... jestli cítíte, že vaše láska je tak velická, že může z mého srdce vytlačit předchozí... jestli se budete chtít nade mnou slitovat, jestli mě nebudete chtít ponechat samotnou mému osudu, bez útěchy, bez naděje, jestli mě budete chtít milovat vždycky tak, jako mě milujete teď, přísahám vám, že má vděčnost ... že má láska bude nakonec hodna vaší lásky... Podáte mi teď ruku?"

„Nastěnko,“ zvolal jsem zalýkaje se pláčem, „Nastěnko ... Ó Nastěnko!“

„Dost, dost! Teď už opravdu dost!“ řekla sotva se přemáhajíc. „Tak, teď jsme si už všechno pověděli, nemám pravdu? Co? Nu, vy jste šťasten, já jsem šťastna; nebudeme o tom již mluvit; počkejte, ušetřte mne toho... Mluvte, proboha, o něčem jiném!“

„Ano, Nastěnko, ano! Dost již, nyní jsem šťasten, jsem... No, Nastěnko, mluvmе o něčem jiném, honem, honem mluvmе; ano, to bude nejlepší!“

A nevěděli jsme, o čem mluvit, smáli jsme se, plakali, říkali jsme tisíce slov beze smyslu a souvislosti; chvíli jsme šli po chodníku, pak jsme se náhle vrátili zpátky a přešli ulici, pak jsme se zastavili a přešli zas na nábřeží, byli jsme jak děti. „Bydlím teď sám, Nastěnko,“ vykládal jsem, „ale zítra... No, jsem ovšem chudý, Nastěnko, víte, mám jenom dvanáct set, ale to nic nedělá...“

„Ovšem, že ne, a babička má pensi, nebude nám na obtíž. Babičku musíme vzít k sobě.“

„Samozřejmě, babičku musíme vzít k sobě... ale co Matrjona...“

„Ach, my máme také Fjoklu!“

„Matrjona je hodná, má jediný nedostatek: nemá fantasii,

Nastěnko, naprosto žádnou fantasií, ale to nevadí!”

„To je jedno, mohou být u nás obě; ale vy se k nám zítra přestěhujete.”

„Jak to? K vám? Dobrá, přestěhuji se.”

„Najmete si u nás byt. Máme nahoře prázdné podkroví, měli jsme tam staříčkou nájemnici, šlechtičnu, ale odstěhovala se, a babička by tam chtěla nějakého mladšího pána; povídám jí: ‚Pročpak mladšího?‘ A ona na to: ‚Jen tak, jsem už stará, ale nesmíš si, Nastěnko, myslet, že tě chci za něho vyvdat.‘ Uhodla jsem, že je to zrovna kvůli tomu.”

„Ach Nastěnko!”

Dali jsme se oba do smíchu.

„No přestaňte už, přestaňte! A kde vy bydlíte? Já jsem to už zapoměla.”

„Tam, u -ského mostu, v Barannikovově domě.”

„To je ten velký dům?”

„Ano, ten velký dům.”

„Ach, já vím, to je hezký dům; víte, ale přestěhujte se rychle odtamtud k nám.”

„Zítra, Nastěnko, zítra; jsem tam něco dlužen za byt, ale to nevadí ... Dostanu brzo gáží.”

„A víte, já budu možná dávat hodiny; sama se budu učit a pak budu dávat hodiny.”

„No to je krásné... a já dostanu brzy přídavek, Nastěnko.”

„Tak od zítřka budete můj nájemník.”

„Ano, a pojedeme na Lazebníka sevillského, protože ho teď brzy budou zas dávat.”

„Ano, pojedeme,” řekla Nastěnka se smíchem, „ne, na Lazebníka ne, raději na něco jiného.”

„No, dobrá, na něco jiného, to bude samozřejmě lepší, na

to jsem nepomyslel.”

Takto rozmlouvající chodili jsme oba jako v dýmu, v mlze, jako bychom nevěděli, co se s námi děje. Tu jsme se zastavili a dlouho hovořili na jednom místě, tu jsme se zas pustili nazdařbůh a kdo ví, kde jsme se toulali, a zase smích, zase slzy... Tu se Nastěnka zachce domů, neodvažuji se ji zdržovat a chci ji doprovodit až k domu; vydáme se na cestu a za čtvrt hodiny jsme najednou zas na nábřeží u naší lavičky. Tu ona zavzdychá a zas se jí hrne slzička do očí, já se polekám, strnu... Ale ona už tiskne mou ruku a už chce zas štěbetat, chodit, rozprávět.

„Už je čas, musím domů; myslím, že je hodně pozdě,” řekla nakonec Nastěnka, „přestaňme takhle vyvádět!”

„Ano, Nastěnko, ale já už bych teď neusnul; nepůjdu domů.”

„Já asi také neusnu; ale doprovodíte mě ...”

„Určitě!”

„Ale teď už určitě dojdeme domů.”

„Určitě, určitě.”

„Na mou duši? ... Protože já se přece musím už jednou vrátit domů!”

„Na mou duši,” odpověděl jsem se smíchem. „Tak pojd’me!”

„Pojd’me.”

„Pohled’te na nebe, Nastěnko, pohled’te! Zítra bude překrásný den; tak modré nebe, takový měsíc! Pohled’te, teď ho zakryje ten žlutý oblak, hled’te, hled’te! Ne, minul ho. Hled’te jen, hled’te!”

Ale Nastěnka se nedívala na oblak, stála mlčky, celá zaražená; po chvíli se s trochou ostychu pevně přimkla ke mně. Její ruka se zachvěla v mé; pohlédl jsem na ni... Opřela se o mne ještě víc.

V tu chvíli přešel kolem nás nějaký mladík. Náhle se zastavil, pozorně na nás pohlédl a pak udělal zas několik kroků. Srdce se ve mně zachvělo.

„Nastěnko,” řekl jsem polohlasem, „kdo je to, Nastěnko?”

„To je on,” odpověděla šeptem, ještě úže, ještě rozechvěleji se ke mně tisknouc... Sotva jsem stál na nohou.

„Nastěnko! Nastěnko! Jsi to ty!” ozval se hlas za námi a v té chvíli mladík přikročil blíž.

Bože, jaký to byl výkřik! Jak sebou trhla! Jak se vymanila z mého náručí a letěla mu vstříc! Stál jsem a ztrnule na ně hleděl. Ale sotva mu podala ruku, sotva se vrhla do jeho objetí, obrátila se náhle zase ke mně, jako vítr, jako blesk byla u mne, a než jsem se vzpamatoval, vzala mě oběma rukama kolem krku a silně, horce mě políbila. Potom beze slova odběhla zas k němu, uchopila ho za ruku a odtáhla ho za sebou.

Dlouho jsem stál a hleděl za nimi... Nakonec mi oba zmizeli z očí.

RÁNO

Mé noci skončily ránem. Bylo ošklivo. Pršelo a dešťové kapky smutně ťukaly na má okna; v pokoji bylo tma, venku pošmourno. Hlava mne bolela a točila se; mrazilo mne v celém těle.

„Přišlo jim psaní městskou poštou, milostpane, listonoš ho přinesl,” promluvila nade mnou Matřjona.

„Psaní! Od koho?” zvolal jsem, vyskakuje ze židle.

„Ani nevím, milostpane, podívají se, snad tam bude napsáno, od koho to je.”

Zlomil jsem pečeť. To je od ní!

„Ach, odpusťte, odpusťte mi!” psala Nastěnka, „na kolenou vás prosím, odpusťte mi! Oklamala jsem vás i sebe. Byl to sen, vidina. - Rmoutila jsem se dnes pro vás, odpusťte, odpusťte mi!

Neobviňujte mne, protože jsem vás v ničem nezhradila; řekla jsem, že vás budu milovat, miluji vás nyní, a víc než miluji. Ó bože! Kdybych vás mohla milovat oba najednou! Ó, kdybyste vy byl on!”

„Ó, kdyby on byl vy!” prolétlo mi hlavou. Vzpomněl jsem si na tvá slova, Nastěnko!

„Bůh vidí, co všechno bych pro vás nyní udělala! Víím, že je vám těžko a smutno. Ublížila jsem vám, ale vy vííte, že láska křivdu snadno zapomíná. A vy mne milujete!

Děkuji, ano děkuji vám za tu lásku! Protože se mi vtiskla do paměti jako sladký sen, na nějž dlouho po probuzení vzpomínáme; protože jsem si navždy zapamatovala ten okamžik, kdy jste mi tak bratrsky otevřel své srdce a tak

velkodušně přijal darem mé utýrané, abyste je chránil, konejšil a léčil. Odpustíte-li mi, bude vzpomínka na vás povznesena věčným citem vděku, který z mé duše nikdy nevymizí. Budu chránit tu vzpomínku, budu jí věrná, nezpronevěřím se jí, nezpronevěřím se svému srdci: je příliš stálé. Hned včera se tak rychle vrátilo k tomu, jemuž patřilo navždy.

Setkáme se, přijdete k nám, neopustíte nás, budete vždycky mým přítelem, bratrem. A když mne uvidíte, podáte mi ruku - ano? Podáte mi ji, odpustil jste mi, vidíte, že ano. Milujete mne *jako dřív?*

Co, milujte mne, neopouštějte mne, protože vás v této chvíli tak miluji, protože jsem hodna vaší lásky, protože si ji zasloužím... příteli můj milý! Příští týden se vdávám. Vrátil se zamilovaný, nikdy na mne nezapomínal ... Nezlobte se, že vám o něm píší. Ale chci k vám přijít s ním, budete ho mít rád, vidíte, že budete?

Odpusťte, vzpomínejte a milujte svou

Nastěnku.”

Dlouho jsem ten dopis četl, slzy se mi draly do očí. Nakonec mi vypadl z rukou a já si zakryl tvář. „Pane, panáčku!” začala Matrjona.

„Co je, babko?”

„Ale sundala jsem všechny pavučiny ze stropu; teď se můžou třeba ženit, sezvat si hosty, hned, od hodiny.”

Podíval jsem se na Matrjonu. Byla to ještě čilá, *mladá* babka, ale nevím proč, najednou jsem si ji představil s vyhaslým pohledem, vrásčitou, ohnutou, vetchou. Nevím proč, ale najednou jsem si představil, že můj pokoj zestárnul stejně jako babka. Stěny a podlaha vyrudly, všechno zešedlo, pavučin bylo

ještě víc. Nevím, proč se mi zdálo, když jsem se podíval oknem, že protějščí dům také omšel, vybledl, že štukové sloupky se odrolily, opadaly, že římsy zčernaly, rozpukaly a jasné tmavožluté zdi se pokryly skvrnami.

Snad že sluneční paprsek, který nenadále vyhlédl za oblakem, se opět schoval pod dešťový mrak a všechno zase zesmutnělo v mých očích. Či se mi snad zjevila tak nepřívětivě a žalostně celá perspektiva mé budoucnosti a uviděl jsem se tak, jak jsem teď, přesně za patnáct let, zestaralý, ve stejném pokoji, stejně osamělý, se stejnou Matronou, která za ta léta nijak nezmoudřela.

Ale proč bych vzpomínal na křivdu, Nastěnko! Proč bych temným mrakem zastínil tvé jasné, poklidné štěstí, proč bych trpkou výtkou roztesknil tvé srdce, poranil je skrytými výčitkami, aby pak stísněně tlouklo v hodinách štěstí, proč bych rozdrtil jen jediný z těch něžných kvítků, které jsi vpletla do svých černých kučer, když jsi šla s ním k oltáři... Ó, nikdy, nikdy! A bude jasné tvé nebe, a bude zářivý a klidný tvůj milý úsměv, a budeš požehnána za okamžik blaženosti a štěstí, které jsi dala jinému, osamělému, vděčnému srdci.

Můj bože! Celý okamžik blaženosti! Copak to je málo třeba i na celý lidský život?

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

BÍLÉ NOCI

*Sentimentální román
Ze vzpomínek snílka*

Přeložil Jaroslav Tafel. Ilustrovala Ludmila Jiřincová.
Praha, 1958.